

Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

Sakarya University Faculty of Law Journal

e-ISSN : 3023-6894
Yayıncı/Publisher: Sakarya Üniversitesi

Cilt/Vol. 14, Sayı/No. 1, 141-161, 2026
DOI: <https://doi.org/10.56701/shd.1767603>

Araştırma Makalesi / Research Article

Siyasal Anayasa Perspektifinden Türk Hukukunda Yasama Organına ve Hükûmete Karşı Suç

Crimes Against the Parliament and the Government in Turkish Law from the Perspective of Political Constitution

Furkan Çirkin

Essex Üniversitesi, Birleşik Krallık
cirkinfurkan@gmail.com,
d2026furkancirkin@uludag.edu.tr

Öz: Devlet var olduğundan bugüne devlete karşı suçlar da var olmuştur. Günümüz devletlerinde ise devlete karşı suçlar, doğrudan ya da dolaylı olarak anayasal düzeni ya da anayasal organlardan birini ortadan kaldırmaya yönelik suçlardır. Anayasal düzene baktığımız zaman, devletin en temel iki organı olarak karşımıza yasama ve yürütme organları çıkmaktadır. Türk hukuku, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 311. ve 312. maddelerinde yasama organına karşı ve hükûmete karşı suçları düzenleme altına almaktadır. Bu suçlarla, en temelde, anayasal düzen ve dolayısıyla millet iradesine dayanan demokratik düzen koruma altına alınmaktadır. Ancak bu iki organın önemine binaen TCK'nın 309. maddesinde düzenlenen anayasayı ihlal suçundan ayrı olarak bu suçlar, özel olarak düzenlenmiştir. TCK'nın 311. maddesi yasama organının görevlerini yerine getirmesini koruma altına almaktadır, 312. maddesi ise hükûmetin görevlerini yerine getirmesini koruma altına almaktadır. 2017 Anayasa değişikliği ile Türkiye Cumhuriyetinin hükûmet sistemi değişmiştir ve eskiden hükûmetten maksat bakanlar kurulu iken artık Cumhurbaşkanı olmuştur. Bu bakımdan TCK'nın 312. Maddesinde düzenlenen hükûmete karşı suç, Cumhurbaşkanının görevlerini yerine getirmesini koruma altına almaktadır. Bu çalışma içeriğinde hem yasama organına karşı suç hem de hükûmete karşı suç ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yasama Organına Karşı Suç, Hükûmete Karşı Suç, Anayasal Düzene Karşı Suçlar, Cumhurbaşkanı, Devlete Karşı Suçlar

Geliş Tarihi/Received: 17.08.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 27.01.2026
Yayınlanma Tarihi/ Published Online: 18.07.2026

Abstract: As long as the state has existed, there have been crimes against the state. In today's states, crimes against the state are crimes that aim to directly or indirectly eliminate the constitutional order or one of its organs. If we look at the constitutional order, the parliament and the government stand out as the two most fundamental organs of the state. In Turkish law, Turkish Criminal Code (Law No. 5237) regulates crimes against the parliament and against the government in its articles 311 and 312. These crimes protect the constitutional order and thus the democratic order based on the will of the people. However, due to the importance of these two organs, these crimes are regulated specifically, apart from the article of violating the constitution regulated in article 309. Article 311 protects the parliament from crimes that would prevent it from carrying out its functions, and Article 312 protects the government from crimes that would prevent it from carrying out its functions. With the 2017 constitutional amendment, the government system of the Republic of Türkiye has changed, and the term government now refers to the President. In this context, the crime against the government, regulated in Article 312 of the Turkish Criminal Code, protects the President. In this article, both the crimes against the parliament and the government are discussed in detail.

Keywords: Crimes against the Parliament, Crimes against the Government, Crimes against the Constitutional Order, President, Crimes against the State

Extended Abstract

Crimes against the state are as old as the state itself, and in their modern legal form they serve to safeguard the constitutional order. In this context, Turkish law also contains regulations to protect the constitutional order of the Republic of Türkiye. Turkish law separately regulates offenses directed against the legislature and the government as specific types of crimes aimed at protecting constitutional order in the Turkish Penal Code. The offense against the legislature (Article 311 TPC) is designed to preserve both the institutional functioning of the Grand National Assembly of Türkiye and the democratic regime grounded in popular sovereignty, requiring the perpetrator to act with intent to use force or violence. The offense against the government (Article 312 TPC), on the other hand, encompasses acts intended to obstruct the exercise of executive power, and following the transition to the presidential system, the subject of this crime is considered to be the executive authority represented by the President. Notably, under this provision, attempted acts are punished in the same manner as completed offenses. This study examines the significance of these crimes in protecting the constitutional order, situating them within the framework of constitutional theory and criminal law, and provides a detailed analysis of the element of “force and violence” along with other distinctive characteristics of the offenses.

Contemporary constitutional states, grounded in democracy and freedom, are also obliged to defend these values. Protecting the constitution means safeguarding its fundamental political choice—democratic order and liberties. In this context, the Turkish Penal Code Articles 311 and 312, which criminalize acts against the legislature and the executive, function as mechanisms of constitutional self-defense, ensuring the preservation of popular sovereignty, democratic institutions, and the freedoms they uphold. This study examines crimes against the legislature and the government in detail. The material and moral elements of these crimes, as well as their manifestations, are examined. First, the legislature is protected as the representative body of democracy and a constitutional body. These articles protect democracy, which is its political choice, and the parliament, which is its representative body. Similarly, the government, which is a constitutional body, became the sole President with the 2017 constitutional amendment, and since it constitutes both the international representation of the political union and the executive body, crimes against the President constitute a shield for the protection of the political constitution and the order it established. When examining crimes against the government, it is necessary to discuss what constitutes the concept of government. Undoubtedly, the concept of government here implies the executive. Here, it is necessary to emphasize the 2017 constitutional amendment. Before the 2017 amendment, the concept of government was used to describe the council of ministers, but after 2017, it now describes the President. Therefore, it can be said that this crime is against directly the President.

In conclusion, from the perspective of the political constitution, constitutions are not merely legal texts but fundamental frameworks that structure the political order, ideological preferences, and institutional foundations of the state, and indeed may even be conceived as political regimes beyond the text itself. In this regard, the Constitution of the Republic of Türkiye has adopted democracy as a political choice, and therefore crimes directed against the legislature and the institutional representative of the executive should be evaluated as acts against the self-defense of the constitutional order. From the practice of ostracism in Ancient Greece to the modern concept of “militant democracy,” measures aimed at safeguarding democracy reveal a clear historical continuity. Similarly, protecting the political regime and the government ultimately signifies the constitution’s effort to preserve itself and the democratic order it establishes. Accordingly, the criminal protection of the legislature and the executive against such offenses represents an extension of the political constitution’s function of ensuring its own security and the survival of the democratic system. Hence, the possible inclusion of crimes against constitutional organs such as the legislature and the executive within the constitutional text itself may be a subject of further debate.

On the other hand, the international system has historically been built upon the concept of sovereignty. Although it is widely argued that the principle of sovereignty has been increasingly eroded in recent times, crimes committed against the political structure of a state—namely, its constitutional order or, more broadly, its political constitution—continue to be condemned by other sovereign states. In this context, while extradition is generally denied for crimes not directed against the political constitution, such as those targeting day-to-day politics or political parties, extradition is often granted in cases involving crimes against political unity, such as offenses against the legislature or the executive. However, the growing number of deviations from this fundamental principle suggests that the international system is no longer entirely grounded in the sovereignty paradigm. This issue, due to its complexity and implications, merits in-depth examination and may well constitute the subject of a separate study.

Giriş

Devlete karşı suçlar, devletin kendisi kadar eski bir tarihe dayanmaktadır. Her ne kadar bu suçların hukuki düzenleme altına alınması modern devletlerle ortaya çıkmış olsa da devlet var olduğu sürece bu suçlar da var olmuştur. Devletin kendi varlığını özel olarak koruma altına almak istemesi nedeniyle devlete karşı suçlar karşımıza çıkmaktadır. Devletler, devlet düzenini ve özellikle de hâkim ideoloji olan liberal anayasal düzenlerde “özgürlük düşmanlarına özgürlük yoktur” temellendirmesi çerçevesinde özgürlükler düzenini korumayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu suçlar, karşımıza, siyasal bir tercih olarak liberal demokrasiyi seçmiş olan anayasaların kurmuş olduğu düzene karşı işlenen suçlar olarak çıkmaktadır.

Devletler, anayasal düzeni korumaya yönelik bazı önlemler aldığı gibi çok önemli gördüğü anayasal düzene karşı suçları ayrıca özel olarak düzenleme altına almaktadır. Bu makale içerisinde anayasal düzene karşı suçlar incelenirken bu suç kavramıyla çok yakın olan hatta iç içe geçmiş olan siyasi suç kavramı da inceleme altına alınacaktır. Zira anayasalar bir yönüyle siyasi ideolojilerin manifestosu ve kurucu siyasi kararların koruyucusudur. Yine devletlerin çok önemli gördükleri eylemleri terör suçu kapsamı altında ele aldıkları görülmektedir. Burada da siyasi anlamda, devletin varoluşunu tehdit eden unsurların iç düşman olarak belirlenmesi durumu mevcuttur. Ancak anayasal düzen içinde ve hukuk devleti çerçevesinde, temeli siyasi olan suçların ceza kanunlarında hukuki düzenleme altına alındığı görülmektedir. Ülkemizde de buna benzer düzenlemeler mevcuttur. Bu makale, devlete karşı suçları incelerken siyasi suç ve terör suçları bakımından ilişkileri de inceleme altına almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nde anayasal düzeni korumaya yönelik olarak ceza hukuku bakımından bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Devletin teşkilatını ve organlarını düzenleyen anayasanın öngördüğü düzeni bozmaya yönelik ihlaller 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 309. maddesinde anayasayı ihlal suçu başlığı altında düzenlenmiştir. Ama buna ek olarak yasama organına ve hükûmete karşı suçlar da TCK’da ayrıca özel olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının başlangıç bölümünde millet iradesinin mutlak üstünlüğünden ve egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğundan bahsedilmektedir. Dolayısıyla millet iradesine dayanan demokratik rejimi koruma altına almak için özel olarak bu suç türlerinin düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Sonuç olarak millet iradesini temsil eden yasama organına ve hükûmete karşı suçların özel olarak ayrıca düzenleme altına alınması önemlidir. Bu makale, yasama organına ve hükûmete karşı suçu ceza hukuku bağlamında ve anayasa teorisi perspektifinden incelemektedir.

Devletin anayasal organlarından biri olan yasama organına karşı suç, TCK’nın 311. maddesinde düzenlenmektedir. Bu suç, hem millet iradesine dayanan demokratik rejimi hem de özel olarak yasama organının görevlerini yerine getirmesini korumaktadır. Aslında böylece bu madde, anayasal düzeni koruma altına almayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda bu madde, TCK madde 309’da düzenlenen anayasayı ihlal suçuyla neredeyse tamamen aynı hukuki değer korunduğu yeni bir suç türü gibi görünmektedir. Bu suçun konusu Türkiye Büyük Millet Meclisidir (TBMM). Fiilde karşımıza çıkan en önemli nokta; bu suçun tek tek milletvekillerine yönelik değil kurumsal bir yapıya sahip olan TBMM’nin işleyişini engellemeye yönelik olmasıdır. Bu suçta faillik için özel bir nitelik aranmamaktadır. Mağdur da demokratik hukuk toplumunda yaşayan herkeştir. Bu suç, kasten işlenebilen bir suçtur. Failin cebir ve şiddet kastıyla hareket etmesi gerekmektedir. Kanun maddesinde geçen “cebir ve şiddet” ifadesi çalışmanın içeriğinde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Yasama organına karşı suçun diğer unsurlar bakımından özellik arz eden yönleri de çalışma içerisinde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Hükûmete karşı suç, TCK’nın 312. maddesinde düzenlenmiştir. Bu suçun koruduğu hukuki değer, hem millet iradesine dayanan demokratik rejim hem de yürütmeye ilişkin siyasi iktidar işlevi ve anayasa gereğince yürütme işlevini yerine getiren organdır. Bu suçun konusu, devletin anayasal organlarından yürütme gücünü temsil eden hükûmettir. Tabi ki hükûmet sisteminin değişmesinden sonra hükûmete karşı suçun konusu da artık bakanlar kurulu olmayacaktır. Her ne kadar bakanlıklar hala devam ediyor olsa da bunlar başkanlık sistemindeki sekreterliklere benzer kurumlar hâline gelmiştir ve artık eski sistemdeki bakanlar kurulu yapısından söz edilememektedir. Yürütme yetkisi artık Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından değil sadece Cumhurbaşkanı tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla hükûmete karşı suçun konusu da çalışmanın içeriğinde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bu suç bir teşebbüs suçu olarak düzenlenmiştir. Benzer düzenlemeye yer veren 765 sayılı TCK’nın 147. maddesinden farklı olarak bu suçta teşebbüs hâli tamamlanmış suç gibi cezalandırılmaktadır. Burada önemli olan nokta, anayasa ile düzenlenen yürütme işlevinin yerine getirilmesini engelleme amacıdır. Bu anlamda TCK madde 312’ye göre cezalandırılabilir fiil, cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya ya da bu hükûmetin görevlerini yerine getirmesini kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etmektir. Ancak cebir ve şiddet kullanarak ortaya çıkan her fiil, bu suç kapsamında değerlendirilmemelidir. Bu bakımdan TCK madde 312’deki düzenlemenin

somut tehlike suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiği konusuna ve ayrıntılı incelenmesine çalışma içinde yer verilmektedir. Suçun diğer unsurları, yasama organına karşı suçla benzer özellikler taşımaktadır.

I. Devletin Anayasal Düzene Karşı Suçlar Yoluyla Kendini Koruma Altına Alması ve Yasama Organı ile Hükümete Dair Temel Kavramlar

A. Siyasal anayasa ve devletin kendini koruma altına almak için anayasal düzene karşı suçlar düzenlemesi

Devletin varlığı için gerekli temel unsurlar; insan topluluğu, ülke-toprak ve egemenliktir¹. Dolayısıyla devlet, belli bir toprak ve belli bir insan topluluğu üzerinde teşkilatlı zorlama gücüne sahip kurum olarak tanımlanabilir². Devletin en önemli özelliği örgütlenmiş bir toplum olmasıdır³. Devlet örgütlenmesi, her şeyden önce bir siyasal örgütlenmedir⁴. Siyasal olanın kökeni, belirli bir siyasal tercih kabulü çerçevesinde birbiriyle aynı yöne yönelmiş ve dış düşmanlara karşı birlik olma arzusu içinde olan bir insan topluluğuna dayanmaktadır⁵. Yani devlet, herhangi bir insan topluluğunun herhangi bir örgütlenmesi değildir, siyasal bir örgütlenmedir. En temelde, siyasal bir varlık kurmak amacıyla oluşmuştur. Bu örgütlenme içerisinde de tabii olarak çeşitli kurallar ve iktidar ilişkileri oluşmaktadır. En küçük insan grupları bile içerisindeki ilişkileri koruma altına almadıkça sürekliliğini sağlayamaz⁶. Devlet örgütlenmesinin korunabilmesi için devletin kurallarını, kural koyucularını ve iktidar ilişkilerini koruma altına alması gerekmektedir. Burada da en öncelikli ve önemli düzenleme, devletin kendi düzenine karşı eylemleri suç olarak belirlemesidir. Zira bir siyasal varlık, kendi birliğini tam olarak sağlayamadan dışarıdaki düşmanlara ve diğer tehlikelere karşı bir siyasal yetkinlikle hareket edemez⁷. Dolayısıyla devlet kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte devlete karşı suç da ortaya çıkmıştır⁸. Devlet, kendi içinde siyasal bir tercihe dayalı temel ideolojiyi ve siyasal yurttaşları oluştururken; bir yandan da bu temel siyasal yapıya karşı suçları tanımlamakta ve def etmektedir.

Siyasal anlamda anayasa, siyasal bir topluluğun siyasal bir birlik olarak varoluşsal kararı olarak tanımlanabilir⁹. Anayasa, devletin üzerine kurulu olduğu siyasal tercihinin ya da ideolojisini somutlaştırmaktadır. Bir yönüyle anayasa, ideolojik manifestodur¹⁰. Cem Eroğlu'un belirttiği üzere; bir devlette, toplumun ya da halkın çıkarlarından ayrı olarak devletin kendi çıkarı da bulunmaktadır¹¹. Devletin en temel çıkarı, kendi varlığını ve anayasal düzenini sürdürmektir. Bu nedenle, aslında temeli itibarıyla siyasi olan anayasanın korunması için düzenlemeler yapılmaktadır. Devletin kendini koruyucu suçlar düzenlemesi, anayasal düzene karşı, temeli itibarıyla siyasi bir koruma kalkını oluşturmaya demektir. Bu durumun anayasal hukuk devletindeki karşılığı, hukuk metinlerinde ifade edilen ama temeli itibarıyla siyasi olan bazı suçların düzenlenmesidir.

1. Anayasal düzeni ve özgürlükleri korumak: “Özgürlük düşmanlarına özgürlük yoktur”

Demokrasi ve özgürlük temeline dayanan günümüz anayasal devletleri, aynı zamanda bu demokratik düzeni ve özgürlükleri korumakla da yükümlüdür. Anayasayı korumak, anayasanın temel siyasi tercihinin ve dolayısıyla demokratik özgürlükler düzenini korumak anlamına gelmektedir. Devletlerin kendi demokratik rejimlerini savunmaları, demokratik devlet düzenini yıkmaya çalışanlara karşı iyi planlanmış bir savunma mekanizmasını ifade etmektedir¹². Özgürlük düşmanlarına özgürlük tanımak, özgürlükler üzerine kurulu düzenin yıkılmasına imkân vermek demektir¹³. Dolayısıyla demokratik devletlerin kendi demokratik düzenlerini ve özgürlükleri koruma altına almak amacıyla öz savunmalar geliştirdikleri görülmektedir. Örneğin; demokratik anayasal düzeni yıkmak için şiddet kullanılmasını savunan veya demokratik düzeni ortadan kaldırmak için şiddeti siyasi bir araç olarak kullanan siyasi

¹ Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku: Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019), 51 v.d.; Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi: Cilt I* (Bursa: Ekin Yayınları, 2011) 403 v.d.

² Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2016), 131.

³ A. Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku: Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013) 12.

⁴ Chandran Kukathas, “A Definition of the State”, *University of Queensland Law Journal*, 33/2, (2014), 357.

⁵ Paul Walter Ludwig, *Rediscovering Political Friendship: Aristotle's Theory and Modern Identity, Community, and Equality*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 30.

⁶ Sulhi Dönmezer, *Genel Ceza Hukuku Dersleri* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2003), 1.

⁷ Manfred Riedel, “In Search of a Civic Union: The Political Theme of European Democracy and Its Primordial Foundation in Greek Philosophy”, *The Ancients and The Moderns*, ed. Reginald Lilly (Indianapolis: Indiana University Press, 1984) 20 v.d.

⁸ Ümit Hassan, “Siyasi Suç Kavramı”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 26/1 (1971), 197.

⁹ Örneğin Carl Schmitt'e göre anayasa “halkın varoluşsal siyasal kararı”dır ve bu temel siyasal kararı yani anayasanın kendisini korumak, devletin kendisini korumak anlamına gelmektedir. Benjamin A. Schupmann, *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory: A Critical Analysis* (Oxford: Oxford University Press, 2017) 136.

¹⁰ Furkan Çirkin, “Sosyalist ve İslami Anayasaların Başlangıç Kısımlarında İdeoloji”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1 (2020), 921.

¹¹ Cem Eroğlu, *Devlet Nedir?*, (İstanbul: Yordam Kitap, 2020) 43.

¹² Ludvig Norman - Anthoula Malkopoulou, “Three Models of Democratic Self-Defence: Militant Democracy and Its Alternatives”, *Political Studies* 66/2 (2018), 442.

¹³ Yusuf Şevki Hakyemez, *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2000) 50.

partilerin kapatılması haklı görülmektedir¹⁴. Sonuç olarak devletlerin bu gibi önlemler aldıkları ve en nihayetinde bazı davranışları ve bazı teşebbüsleri cezalandırdıkları görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, başlangıç kısmında millet iradesinin mutlak üstünlüğünden bahsetmektedir ve egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğunu vurgulamaktadır¹⁵. TCK'nın 311. ve 312. maddelerinde düzenlenen yasama organına ve hükûmete karşı suçlar da bu özgürlükler rejimini, millet iradesine dayanan demokratik düzeni koruma altına almaktadır¹⁶. 311. ve 312. maddelerde düzenlenen bu suçlar, anayasayı ihlal suçunun farklı görünüşleri olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷. Aslında anayasanın belirttiği siyasi tercih, millet iradesinin temsili olarak yasama organının yasama işlevini yerine getirmesi ve yine millet tarafından seçilen Cumhurbaşkanının yürütme işlevini yerine getirmesidir. Dolayısıyla hem bu organların belirlenme şekli anayasal olmalı hem de işleyişleri anayasaya uygun devam etmelidir. Anayasa açıkça bu organların demokratik bir şekilde belirlenmesini emretmekte ve bu organlar eliyle demokratik ve özgür bir toplum inşa etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu demokratik anayasal düzeni ve özgürlükleri ortadan kaldıracak ya da işleyemez hâle getirecek davranışları ve teşebbüsleri suç olarak düzenleyen maddeler, dolaylı olarak anayasal düzeni ve özgürlükleri koruma altına alan düzenlemelerdir.

2. Devlete karşı suç ile siyasi suç ve terör suçu ilişkisi

a. Siyasi suç bakımından

Siyasi suçlar tarihin her evresinde fiilen mevcut olmuştur ve zamanla da hukuki alanda vücut bulmuştur. Siyasi suç kavramı devlet kavramı ortaya çıktığından beri mevcuttur. Siyasi suç kavramını devlete karşı suçlar ile aynı anlamda kullanan yazarlar olmuştur. Günümüzde ise bu iki kavram birbirinden ayrılmaktadır. Devlete karşı suçlar siyasi suç kabul edilmekle birlikte, artık bu iki kavram aynı anlama gelmemektedir¹⁸. Bir tarafta devlet ve toplum düşmanı olarak hareket etme durumu, diğer tarafta ise siyasi iktidar mücadelesiyle ilgili hareket etme durumu değerlendirilebilir. Bu bağlamda, makale konusunu teşkil eden Türk Ceza Kanununun (TCK) 311. ve 312. maddelerinde düzenlenen yasama organına ve hükûmete karşı suçlar, siyasi suç niteliğindedir. Yasama organına ve hükûmete karşı suçların siyasi suç sayılıp sayılmaması iade edilme müessesesi bakımından önem arz etmektedir¹⁹. Zira günümüzde siyasi suç kavramının en önemli sonucu olarak siyasi suçlunun iade edilmemesi gerektiği genel kuralı karşımıza çıkmaktadır²⁰. Yine de siyasi suçluların iade edilmemesine yönelik prensip, uygulamada bazen farklı sonuçlarla karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; İsviçre'de 1890 yılında bir kantonun idari makamlarına karşı ayaklanmada bir memuru öldüren İsviçre vatandaşı İngiltere'ye kaçmış ve İngiliz mahkemeleri bu kişinin iade edilmemesine karar vermiştir²¹. Buna karşılık aynı İngiliz mahkemesi 1894'te Paris'te bir devlet dairesine bomba atan eylemciyi Fransa'ya iade etmiştir²². Dikkat edilecek olursa; ilk olaydaki İsviçre vatandaşı, siyasi taraflar arasındaki iktidar mücadelesinde bir suç işlediği için siyasi suçlu sayılmakta ve siyasi suçlu olduğu için de iade edilmemektedir. İkinci olaydaki Fransa vatandaşı ise bir siyasi iktidar mücadelesi içinde değil tüm iktidarlara karşı devlet düşmanı olarak eylemde bulunduğundan bahisle iade edilmektedir.

b. Terör suçu bakımından

Bu makalenin konusuyla doğrudan ilişkili bir başka kavram terör suçudur. Zira TCK'nın 311. ve 312. maddelerinde düzenlenen yasama organına ve hükûmete karşı suçlar birer terör suçu olarak nitelendirilmektedir²³. Bu nitelendirme, tabi ki soruşturma yapan mercilerin belirlenmesinden delil etme yöntemlerine kadar, yargılamanın yapılacağı mahkemeden cezanın infazına kadar birçok konuda önem taşımaktadır²⁴. Fakat yukarıdaki başlık altında incelendiği üzere devlete karşı suçlar olarak düzenlenen bu iki suç öncelikle siyasi suçtur ve bu bahisle iadeye konu olamamaları gerekmektedir.

Yukarıda verilen örnekten hareket edecek olursak, devlet düzenini devam ettirmeyi amaçlayan, insanların demokratik rejim içinde özgürce yaşamalarına imkân sağlamayı düşünen ama iktidar mücadelesi içinde bulunan kişilerin salt siyasi suçlu olduklarından bahisle iade edilmediği görülmektedir. Buna karşılık anarşist bir eylemcinin ya da örgüt mensubunun devleti yıkmak,

¹⁴ Teziç, *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar*, 382.

¹⁵ 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (AY), *Resmî Gazete* 17863 (9 Kasım 1982), Kanun No. 2709, Başlangıç.

¹⁶ İzzet Özgenç, *Suç Örgütleri*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2019) 260.

¹⁷ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2012) 343.

¹⁸ Hassan, "Siyasi Suç Kavramı", 198.

¹⁹ Kenan Evren Yaşar, "Karşılaştırmalı Olarak Anayasayı İhlal Suçu", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 2/1-2, (2014), 230. 189-234.

²⁰ Hasan Sınar, "Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 58/1-2 (2000), 69.

²¹ Seha L. Meray, *Devletler Hukukuna Giriş: Cilt I* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968) 571.

²² Meray, *Devletler Hukukuna Giriş: Cilt I*, 571.

²³ Terörle Mücadele Kanunu (TMK), *Resmî Gazete* 20843 (12 Nisan 1991), Kanun No. 3713, Madde 3.

²⁴ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 276 v.d.

özgürlükleri ve demokratik rejimi ortadan kaldırmak amacıyla hareket eden kişilerin ise günümüzdeki kategorizasyona göre terör suçlusu olduğu ve bu nedenle iade edildiği görülmektedir. Sonuç olarak; siyasi suçun, demokratik düzenle değil de bu düzen içinde bir devletteki iktidarı elinde bulunduranla bir sorunu varken terör suçunun, tüm dünyadaki demokratik rejimlerin hepsine karşı bir düşmanlığı bulunmaktadır diyebiliriz. Dolayısıyla siyasi suçun mevcut devlet içinde ağır şekilde cezalandırılmasına rağmen diğer egemen devletler tarafından iade edilmemesi temel prensibi, tutarlı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

B. Yasama organına ve hükûmete karşı suç düzenlemeleriyle ilgili temel kavramlar

Yasama organına karşı suç, makalenin ikinci kısmında ve hükûmete karşı suç, makalenin üçüncü kısmında incelenmektedir. Bu suçlarla Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurlarından yasama ve yürütme gücünü temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti koruma altına alınmaktadır²⁵. Yine aynı şekilde bu organların anayasal kurallara uygun bir şekilde görevlerini yerine getirebilmeleri imkânı da koruma altına alınmaktadır²⁶. Dolayısıyla bu suçların ayrıntılı incelenmelerine geçmeden önce yasama organı ve hükûmet kavramları ele alınmalıdır. Temel kavramların ne anlama geldiğini netleştirmek, makalenin suçları incelediği kısımlar için önemli bir temel oluşturacaktır. Öncelikle yasama organının ya da parlamentonun tarihsel gelişimi ve tam olarak neyi ifade ettiğine bakmak gerekmektedir.

1. Yasama organı

Yasama organı, temel olarak, devletin üç ana organından biri olan hukuk yaratma ve kural koyma yetkisini kullanan organı ifade etmektedir²⁷. Ancak burada, öncelikle bu yetkiyi kullanan organdan bağımsız olarak kural koyma yetkisinin doğrudan kendisi ele alınmalıdır²⁸. Yasama işlevinin temelini oluşturan bu kural koyma yetkisi, bir konuda genel, soyut ve objektif bir düzenleme yapmak suretiyle bireylerin hangi sınırlar içinde hareket edebileceğini ve hangi davranışları yapamayacağını belirleme yetkisi anlamına gelmektedir²⁹. Dolayısıyla kısacası yasama organı, bireylerin devletle ilişkisini ve bireylerin diğer bireylerle ve gruplarla ilişkisini genel, soyut ve objektif kurallar koyarak düzenleyen organdır³⁰. Genel, soyut ve objektif kural koyma yetkisi, yasama organının ayırt edici en temel özelliğini oluşturmaktadır. Geçmişte, bu kural koyma yetkisi, önceleri krallar tarafından yani yürütme organı tarafından kullanılmaktaydı ancak günümüz demokratik devletlerinde bu yetki temel olarak yasama organının yani parlamentonun temel işlevini oluşturmaktadır³¹. Parlamentonun ortaya çıktığı İngiltere'ye bakıldığında da ilkel kural koyma yetkisinin parlamentoda olduğu görülmektedir³².

Parlamento, tarihsel olarak ilk önce İngiliz siyasi evrim sürecinde ortaya çıkmış gelişmiş, daha sonra tüm modern demokrasilerin temel kural koyma organı haline gelmiştir³³. Magna Carta ile Kral'ın yetkilerini ilk defa kısıtlamaya başlayan aristokrasi temsilcilerinden oluşan meclis, tarihsel gelişim sonrasında yasa yapma yetkisini eline almıştır³⁴. Önceleri asıl yetkisi Kral'ın koyduğu vergilere rıza gösterme olan parlamento, daha sonra bu rızaya karşılık Kral'dan bazı yasalar yapmasını istemeye başlamış ve en sonunda da yasama yetkisinin asli sahibi olmuştur³⁵. Günümüz devletlerinde de parlamentolar, artık yasama yetkisinin asli sahibi konumundadır. Bu nedenle parlamentolar, dünya genelinde genellikle yasama organı olarak telaffuz edilmektedir. Günümüzde modern bir parlamento ya da yasama organı, herhangi bir başvuruya gerek olmadan asli olarak yasa yapma hakkına sahiptir³⁶. Tarihsel olarak, geçmişte kural koyma ve yasa yapma yetkisini elinde bulunduran yürütme organı ise artık modern demokrasilerde, yasama organının düzenlediği kurallar içerisinde hareket eden bir organ konumundadır³⁷. Sonuç olarak; genel, soyut ve objektif kural koyma yetkisini elinde bulunduran devletin temel organlarından biri olan parlamento, günümüzde yasama organıdır.

²⁵ Ali Parlar, *Türk Ceza Kanunu Şerhi: TCK 135-345 2.Cilt*, (Ankara: Bilge Yayınevi, 2015) 3097 v.d.

²⁶ Parlar, *Türk Ceza Kanunu Şerhi: TCK 135-345 2.Cilt*, 3097 v.d.

²⁷ David R. Miers - Alan C. Page, *Legislation* (London: Sweet and Maxwell, 1982) 3.

²⁸ Örneğin; ikincil yasama yetkisi altında yürütme organına da kural koyma yetkisi verilebilir. Miers - Page, *Legislation*, 104. Ancak temelde bu kural koyma yetkisi bir yasama işlevi olarak ele alınmalıdır.

²⁹ İl Han Özay, *Günüşiğinde yönetim* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004) 426.

³⁰ Ivor Burton - Gavin Drewry, *Legislation and Public Policy* (London: The Macmillan Press, 1981) 46-47.

³¹ Albert Pollard, *The Evolution of Parliament* (Londra: Longmans, Green and Co., 1926) 20; Onur Güre, *Cumhurbaşkanının Düzenleyici İşlemleri* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022) 10.

³² Onur, Karahanoğulları, "İngiliz Hukukunda İkincil Yasama", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 50/3, (1995), 213.

³³ Pauline Croft, "The Parliament of England", *Transactions of the Royal Historical Society*, 7, (1997), 217-234.

³⁴ Sevtap Metin, *Magna Carta ve Sened-i İttifak'tan Bugüne* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 145 v.d.

³⁵ Metin, *Magna Carta ve Sened-i İttifak'tan Bugüne*, 145 v.d.

³⁶ Pasi Ihalainen - Cornelia Ilie - Kari Palonen, "Parliament as A Conceptual Nexus", *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*, ed. Pasi Ihalainen v.d. (New York, Oxford: Berghahn Books, 2016) 1.

³⁷ Lütfi Duran, "İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrii ve Tanzimi Tasarrufların Sınırları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30/3-4, (1964), 470.

Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenlik unsurlarından yasama organını Türkiye Büyük Millet Meclisi oluşturmaktadır. TBMM, ilkel kural koyma yetkisini elinde bulunduran Türkiye Cumhuriyeti'nin temel organlarından biri olarak açık bir şekilde yasama organını oluşturmaktadır. TBMM, genel, soyut ve objektif kural koyma yetkisini haiz yasama organıdır. Dolayısıyla bu meclisin görevlerini asli bir şekilde yapabilmesi gerekmektedir. TCK'nın 311. maddesinde düzenlenen suç kapsamındaki yasama organından bahsedilen organın TBMM olduğu konusunda bir kuşku bulunmamaktadır.

2. Hükûmet

a. İktidar ve hükûmet kavramları

Yürütme organı, temel olarak yasama organının kural koyma yetkisiyle düzenleme altına aldığı genel, soyut ve objektif kuralları yürüten organdır³⁸. Dolayısıyla yürütme işlevi ve gücü, kendi başına bir güç olmaktan ziyade yürütme organı tarafından kullanılan bir gücün tanımıdır³⁹. Ancak yürütme organının, sadece yasama organının emirlerini yerine getiren bir türev organ olmadığı ve hatta son yüzyılda gücünü artıran bir organ olduğu görülmektedir⁴⁰. Zaten bu organın, kendine içkin olarak, savaş yetkisi⁴¹, uluslararası anlaşma yapma yetkisi, istisna hali yetkisi gibi sınırlarının tanımlanması güç birçok yetkisi bulunmaktadır⁴². Dolayısıyla yürütme organını işlevi bakımından tanımlamaya çalışırken; yürütme yetkisinin sınırları tam olarak tanımlanmamış bir yetki olduğu görülmektedir⁴³. Yürütme yetkisi kısaca, yasamaya ait kural koyma ve yargıya ait uyuşmazlıkları çözme yetkisi haricindeki iktidarın diğer tüm işlevlerini yerine getirme genel yetkisi olarak tanımlanabilir⁴⁴. Hatta bazı durumlarda yürütme organı, kural koyma yetkisini bile sınırlı olarak kullanabilmektedir⁴⁵. Ancak, genel olarak, ilkel kural koyma yetkisinin yasama organına ait olduğunu ve bu kuralları uygulama yetkisi başta olmak üzere uluslararası düzeyde devleti temsil etmek de dâhil yasama ve yargı yetkisi dışında kalan diğer tüm iktidar yetkilerini yerine getiren organa yürütme organı denilebilir⁴⁶.

Yürütme organı ele alındığında ilk olarak karşımıza iktidar ve hükûmet kavramları çıkmaktadır. İktidar kavramı, bir devlet üzerinde ve o devlette yaşayanlar üzerinde geçerli olan iktidar anlamına gelmektedir⁴⁷. Dolayısıyla zor kullanma tekeline sahip devlette egemenliği kullanma yetkisine sahip güç, tüm devlet genelinde ve vatandaşlar üzerinde bir iktidara sahiptir. Burada iktidar-otorite ilişkisi karşımıza çıkmaktadır. Günümüz demokrasilerinde otorite kavramı, meşru iktidarı karşılamaktadır. Demokratik egemenlik, iktidarın meşrulaştırılması üzerine inşa edilmektedir⁴⁸. Yani demokratik devletlerde iktidar, egemen olan halkı temsil eden meşru iktidardır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da başlangıç kısmında egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğunu belirtmektedir⁴⁹. Ancak egemenlik millette olmakla birlikte; bu egemenlik, anayasal organlar vasıtasıyla kullanılmaktadır. Burada da karşımıza yürütme organı ve hükûmet kavramları çıkmaktadır. Yukarıda bahsi geçen yasama organı egemenliğin bir gücünü oluşturmaktayken hükûmet de yürütme gücü kısmını oluşturmaktadır. Aslında egemenliğin kullanılmasını iktidar olarak düşünürsek; anayasal organlar, bu egemenliği birbirlerini denetleyerek kullanarak birlikte iktidar olmaktadır. TCK'nın 312. maddesinde belirtilen hükûmet açık bir şekilde anayasal organlardan yürütme organını ifade etmektedir.

b. 2017 Anayasa değişikliği sonrasında Türkiye'de "hükûmet"

16 Nisan 2017 referandumu sonrasında Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişikliklerle hükûmet sistemi ve hükûmetin kimlerden oluştuğu konuları büyük değişikliklere uğramıştır. Yeni hükûmet sisteminde artık bir başbakan ve bakanlar kurulu mevcut değildir. Uzun yıllar parlamenter sistemle yönetilen ülkemizde, son anayasa değişikliği sonrasında yürütme organındaki düalist yapı sona ermiş ve sadece Cumhurbaşkanı'dan oluşan monist bir yürütme organı ortaya çıkmıştır⁵⁰. Sonuç olarak yeni sistemde yürütme organı, sadece cumhurbaşkanından oluşmaktadır⁵¹.

³⁸ Benjamin Robbins Curtis, *Executive Power* (Boston: Little, Brown and Company, 1862) 9-15; Jenny S. Martinez, "Inherent Executive Power: A Comparative Perspective", *The Yale Law Journal*, 115/9, (2006), 2487.

³⁹ Cameron Moore, "What is Executive Power?", *Crown and Sword* (Canberra: Australian National University Press, 2017), 9.

⁴⁰ Martinez, "Inherent Executive Power: A Comparative Perspective", 2487-2490.

⁴¹ Curtis, *Executive Power*, 21.

⁴² Curtis, *Executive Power*, 2491-2505.

⁴³ Moore, "What is Executive Power", 7.

⁴⁴ Moore, "What is Executive Power", 7.

⁴⁵ Miers, *Legislation*, 104.

⁴⁶ Moore, "What is Executive Power?", 7-8.

⁴⁷ Leon Duguit, *Kamu Hukuku Dersleri*, çev. Süheyy Derbil (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1954) 71.

⁴⁸ Matthew S. Weinert, *Democratic Sovereignty: Authority, Legitimacy, and State in A Globalizing Age* (London: University College London Press 2007) 94 v.d.

⁴⁹ AY, Başlangıç.

⁵⁰ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (Bursa: Ekin Yayınları, 2019) 744.

⁵¹ Gözler, *Türk Anayasa Hukuku*, 744.

Daha önce 1982 Anayasasının 8. maddesi “yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir” şeklindeyken; 2017 değişikliği sonrasında Anayasanın 8. maddesi “yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir” şeklinde değiştirilmiştir⁵². 2017 Anayasa değişikliği sonrasında artık Bakanlar Kurulu tarafından icra edilen yürütmeye ilişkin görevler Cumhurbaşkanı tarafından yerine getirilmektedir. Dolayısıyla makale konusu kapsamındaki Hükûmete Karşı Suç kapsamındaki hükûmet, artık Bakanlar Kurulunu değil Cumhurbaşkanı’na ifade etmektedir.

II. Yasama Organına Karşı Suç

A. Korunan hukuki değer

İngiltere’de parlamentonun ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana, parlamentolar, birçok evrimsel süreçten geçerek değişmiş ve gelişmiştir⁵³. Parlamentoların bugünkü yaygın hâllerine ulaşmalarıyla birlikte, temel işlevleri yasa yapmak ya da kural koymak ve milleti temsil etmek şeklinde kabul görmektedir⁵⁴. Dolayısıyla günümüz parlamentolarının asıl amaçları, yasa yapmak ve milleti temsil etmek şeklinde iki başlık altında özetlenebilir⁵⁵. Ülkemizde de TBMM milleti temsil eden ve asli olarak kanun yapma gücünü elinde bulunduran organdır. TCK’nın yasama organına karşı suçu düzenleyen 311. maddesi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurunun oluşturduğu üç güçten yasama gücünü ve bu gücü meydana getiren TBMM’nin anayasa kurallarına uygun bir biçimde görevlerini yerine getirebilmesini koruma altına almaktadır⁵⁶. Bu suç, kısaca anayasal düzeni ortadan kaldırmaya ve anayasal bir devlet organı olan yasama organını ortadan kaldırarak zorla yönetime geçmeye yönelik teşebbüsleri düzenleme altına almaktadır⁵⁷. Dolayısıyla bu suç ile korunan hukuki değer, millet iradesine dayanan demokratik rejim olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁸.

Devletler, kendi düzenlerini koruma altına almaya çalışmaktadır. Günümüz modern demokrasilerinden biri olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti de demokratik değerler üzerine inşa edilmiştir. Bu demokratik rejim, koruma altına alınmak istenmektedir. Ülkemizde, millet iradesine dayanan demokratik devlet düzeninin dayandığı ilkeler ve bu rejimin yapısı anayasada belirlenmiştir. Millet iradesine dayanan bu ilkelerin ve yapının bir değişikliğe uğraması gerektiğinde yapılacak olan değişiklik yine millet iradesine dayanmalıdır. Millet iradesini yok sayarak demokratik düzenin ilkelerinde ya da yapısında zorla değişiklik yapmaya çalışmak, anayasayı ihlal suçu olarak düzenlenmiştir⁵⁹. TCK’nın 311. maddesinde düzenlenen yasama organına karşı suçta ise bu yapı içerisinde yer alan ve yasama organı üzerinde somutlaşan demokratik düzenin işleyişine ilişkin kamusal yarar korunmaktadır⁶⁰. Görüldüğü üzere TCK 311. maddenin koruduğu hukuki değer aslında anayasayı ihlal suçunun koruduğu hukuki değerle aynı olsa da konusu bu suçtan farklıdır.

Yasama organına karşı suç, temelde anayasal düzeni korumaktadır fakat bu suçun oluşabilmesi için anayasal düzenin bozulması gibi bir durum her zaman meydana gelmek zorunda değildir. Örneğin; anayasal düzeni bozucu eylemler yapmadan, pasif bir davranışla da yasama organına karşı suç oluşabilir. Cebir ve şiddetle TBMM’nin bir kanun çıkarması engellenerek yasama organının görevlerini yapması engellenmiş ve suç oluşmuş olabilir⁶¹. Fakat bu durumda aslında mevcut anayasal düzen bozulmadan devam etmektedir.

⁵² AY, madde 8.

⁵³ Pollard, *The Evolution of Parliament*, 20.

⁵⁴ Pollard, *The Evolution of Parliament*, 20.

⁵⁵ Pollard, *The Evolution of Parliament*, 20.

⁵⁶ Madde Gerekçesi; Adem Sözüer, *Türk Ceza Hukuku Reformu Mevzuatı* (İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2013) 403.

⁵⁷ Veysel Dinler, “Anayasal Suç Ne(değil)dir?”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Zeki Hafızoğulları’na Armağan*, (2017), 1565.

⁵⁸ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 276 v.d.; Bu maddenin gerekçesinde de anayasayı ihlâl suçuna atıfta bulunularak “Anayasa düzenine hâkim olan ilke ve sistemleri koruma amacını güder” denilmektedir. Dolayısıyla anayasal düzene ve devlete karşı suçlar, devletin temel ideolojisini ve anayasal düzene hâkim olan ilkeleri de koruma altına almaktadır. Yine Yargıtay kararlarına göre, devletin anayasal düzeni ve temel siyasi yapısı “Devletin temel ideolojik yapısı” ve “temel insan hakları” gibi siyasi temellerini kapsamaktadır. K: 9-274/284 T: 23.11.1999, (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu) Dolayısıyla bu suçta da korunan hukuki değer, devletin temel ideolojik siyasal tercihi olan demokratik anayasal rejimdir. Aynı şekilde Yargıtay içtihatlarına göre, her türlü siyasi statüler de anayasal düzene dâhildir. E: 1996/688 K: 1996/4716 T: 30.9.1996, (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 9. Ceza Dairesi)

⁵⁹ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 276 v.d.

⁶⁰ Ezgi Aygün Eşitli, *Kalkışma Suçları* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016) 63.

⁶¹ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 277.

B. Suçun maddi unsurları

1. Konu

Yasama organına karşı suçun konusu, yasama organıdır. Yasama organından ne anlaşılacağı ise devletlerin teşkilatlanma yapısına göre değişiklik göstermektedir. Örneğin; İngiltere, Almanya, Fransa ve İsviçre gibi Avrupa ülkeleri iki meclisli (*bicameral*) yapıya sahiptir⁶². Yine Amerika Birleşik Devletleri de iki meclisli bir yapıya sahiptir⁶³. Ülkemizde ise yasama organı tek meclisten oluşmaktadır. Anayasamızın 7. maddesine göre yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu suçun konusu, doğrudan ve tek başına Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yasama organı olan TBMM'dir⁶⁴. Ayrıca meclisten ayrılan soruşturma kurulları da bu suçun konusunu oluşturmayacaktır⁶⁵.

2. Fiil

Yasama organına karşı suçu oluşturacak fiiller iki ayrımla incelenebilir. İlk olarak bu suçu oluşturacak fiil, TBMM'yi ortadan kaldırmaya teşebbüs ile meydana gelebilir. TBMM'yi ortadan kaldırmaya teşebbüsten anlaşılması gereken; meclisi dağıtmak, meclisin yetkilerini kaldırmak, meclisin faaliyetlerine ve varlığına son vermek gibi girişimlerdir⁶⁶. Yani ilk olarak yasama organı olan TBMM'nin organik varlığını veya faaliyet yapma özelliğini ortadan kaldırma girişimi, bu suçu oluşturan fiil olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci olarak bu suçu oluşturan fiil, TBMM'nin görevlerini yerine getirmesinin kısmen veya tamamen engellenmesi teşebbüsü ile meydana gelebilir. Meclisin görevlerini yerine getirmesinin engellenmesinden anlaşılması gereken, meclisi anayasa ve iç tüzük hükümleri çerçevesindeki görevlerini cebir ve şiddet kullanmak suretiyle yapamaz hale getirmektir⁶⁷. Burada karşımıza çıkan en önemli mesele, manevi baskı ve tehditlerin de cebir ve şiddet unsuru içinde sayılıp sayılmayacağıdır. 311. madde ilk olarak "cebir veya tehdit kullanarak" ibaresiyle TBMM Adalet Komisyonunda kabul edilmiş ve fakat daha sonra verilen değişiklik önergesiyle "cebir veya şiddet kullanarak" ibaresiyle başlayan şimdiki haline dönüştürülmüştür⁶⁸. Tehdit, tam olarak manevi baskıyı ifade etse de maddenin son halindeki cebir ve şiddet, manevi baskıyı içermeli midir? Şiddet, failin fiziksel enerji kullanmasıyla ortaya çıkan maddi bir şeydir. Burada önemli olan mesele, amaçlanan neticeleri doğurmaya elverişli sayılabilecek ağırlıkta bir manevi cebirin var olmasıdır. Bu tür manevi baskılar da cebir içinde sayılabilir⁶⁹.

Yasama organına karşı suç ile ilgili olarak değinilmesi gereken önemli bir nokta, bu suçun oluşmasındaki fiilin kurumsal yapı olarak TBMM'ye karşı meydana gelmiş olması gereğidir. Öyle ki bir milletvekiline ya da bazı milletvekillerine yönelik olarak örneğin bir kanun önergesini reddetmesi için cebir veya şiddetin uygulanması, bu suçun oluşmasını sağlamayacaktır. Yine bir milletvekilini istifaya zorlamak amacıyla cebir veya şiddetin uygulanması durumunda da bu suç meydana gelmeyecektir⁷⁰. Bu durumlarda, fiiller ayrı ayrı başka suçları oluşturmaktadır. Sonuç olarak; TCK'nın 311. maddesiyle düzenlenen yasama organına karşı suçun fiilindeki temel ölçüt, Anayasayla düzenlenmiş olan bir kurumsal yapıya sahip yasama organı TBMM'nin işlevini yerine getirmeyi engelleme amacıdır⁷¹.

Yasama organına karşı suçun oluşması için teşebbüs yeterlidir. Yani bu suç, bir teşebbüs suçu olarak düzenlenmiştir⁷². Bu suçla ortaya bir tehlikenin çıkması gerekmektedir. O da yasama organının ortadan kalkması veya görevlerinin yapılmasına engel olunması tehlikesidir⁷³. Zaten aslında bu suçu oluşturan yasama organını ortadan kaldırmaya yönelik fiillerin tamamlanması söz konusu olduğunda devlet iktidarı da ortadan kalkmış olacağından suçu yargılayacak kimse kalmayacaktır⁷⁴. Yukarıdaki

⁶² Betty Drexhage, *Bicameral Legislatures: An International Comparison* (Hague: Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2015) 4; İki meclisli yapıyı genellikle federal devletlerde bir meclisin tüm halkı temsil etmesi ve diğer meclisin federe devletleri temsil etmesi sonucunda görmekteyiz. Fakat bunun dışında da iki meclisli yapının bazı avantajları ve amaçları olabilmektedir. "İki meclisli yapı, daha demokratik bir denge sistemini veya bir meclisin uzmanlaşmasını sağlayabilir." Elliot Bulmer, *Bicameralism* (Stockholm: International IDEA, 2017) 3.

⁶³ "Genellikle ikinci meclisler daha az dikkat çeken ve görece daha az çalışan kurumlardır. Fakat özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi devletlere bakılacak olursa ikinci meclislerin etkilediği birçok politika karşımıza çıkmaktadır." Alexander Baruto - Robert Elgie, "Bicameralism and Bicameral Reforms in Democracy and Dictatorship: A Comparative Perspective", *Taiwan Journal of Democracy*, 14/2, (2018), 4.

⁶⁴ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 278.

⁶⁵ Faruk Erem, *Türk Ceza Hukuku: Özel Hükümler* (Ankara: Savaş Yayınları, 2000) 93.

⁶⁶ Hadi Salihoğlu, Ali Parlar, Mustafa Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar* (Ankara: Bilge Yayınevi, 2018) 162.

⁶⁷ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

⁶⁸ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 278.

⁶⁹ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

⁷⁰ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 279.

⁷¹ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 279.

⁷² "TCK'nın 311. maddesinde cebir ve şiddet kullanarak TBMM'yi, (...) ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmayı kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs edenler cezalandırılmaktadır." Dinler, "Anayasal Suç Ne(Değil)dir?", 1566.

⁷³ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 151.

⁷⁴ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

paragrafta da anlatıldığı üzere bu suç, tek tek milletvekillerine karşı oluşmayan bir suçtur. Bu suçun oluşması için fiilin tüm halkı temsil eden yasama organı TBMM'nin kurumsal yapısına yönelmiş olması şarttır. Yasama organını ortadan kaldırmaya yönelik bir fiilin de sonuçlanmış olması, malum, tüm anayasal düzenin ve devlet düzeninin ortadan kalkmış olacağı anlamına gelecektir. Öyle bir ortamda da ne eski düzenden ne de bu suçu yargılayacak bir güçten bahsedilebilecektir. Dolayısıyla yasama organına karşı suçu oluşturacak fiillerde, amaçlanan sonucun gerçekleşebilme tehlikesini doğuracak "teşebbüs"ten bahsetmemiz gerekmektedir. Teşebbüs fiilinin değerlendirilmesinde ise eylemin amaçlanan sonucu elde etmeye uygun olup olmadığı ve elverişli araçlarla bu eyleme girilip girilmediği gibi açılardan somut olaya bakılmalıdır⁷⁵. Somut olayda fiilin, suçun sonuçlarını doğurmaya elverişli olup olmadığı değerlendirme altına alınacaktır. Sonuç olarak; TBMM'nin işlevini yerine getirmeyi engellemeye yönelik amaçlanan sonuca ulaşmaya elverişli teşebbüs fiilleri bu suçun oluşmasını sağlayacaktır.

3. Fail

Kanunda yasama organına karşı 1 suç ile düzenlenmiş olan fiili işleyen kişi faildir. Bu suçta fail olabilmek için herhangi bir özel özellik aranmadığından herkes yasama organına karşı suçun faili olabilir⁷⁶. Fail, Türk vatandaşı ya da yabancı bir kişi olabilir⁷⁷. Fail bir örgüt ve bu örgütü oluşturan kişiler olabileceği gibi Yargıtay içtihatlarında da belirtildiği üzere tek başına bir kişi de olabilecektir⁷⁸. Bu suçun oluşması için silahlı olsun ya da olmasın bir örgütün bulunmasına gerek yoktur⁷⁹. Bireysel olarak tek başına bir kişinin fail olabileceği bu suçta fail, milletvekili bile olabilecektir. Zira bu suç kapsamındaki eylemler, yasama dokunulmazlığı altında değerlendirilemez⁸⁰. Sonuç olarak yasama organına karşı suçun faili, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri de ve hatta meclis başkanı da dâhil olmak üzere herkestir.

4. Mağdur

Yasama organına karşı suçta mağdur, ya yasama organı olan TBMM ya toplum ya da toplumu oluşturan herkestir diyebiliriz. Burada üç ayrı görüş karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak; Eşitli, bu suçun mağdurunu TBMM olarak görmektedir⁸¹. Bu görüşe göre yasama organına karşı suçta korunan TBMM, o yasama döneminin meclisidir. Bu suçun oluşabilmesi için o dönemin meclisini ortadan kaldırmaya ya da görevlerine engel olmaya teşebbüs etmek gerekmektedir. TBMM ise milletvekillerinden oluşmaktadır. Ancak bu suçta mağdur, meclisi oluşturan tek tek milletvekilleri değil topluca o dönemin yasama organını oluşturan meclistir. Zaten tek tek milletvekillerinin görevlerine engel olmaya teşebbüs etmek bu suçun oluşmasını sağlamamaktadır. Bu suçun meydana gelebilmesi için TBMM'nin bir bütün olarak ortadan kaldırılmaya çalışılması ya da TBMM'nin bir bütün olarak görevlerinin engellenmeye çalışılması gerekmektedir⁸².

İkinci olarak; Yaşar, Gökcan, Artuç, anayasayı ihlal suçunda mağdurun "toplum" olduğunu kabul etmektedir⁸³. Yani bu görüşe göre anayasayı ihlal suçunda ve yasama organına karşı suçta mağdur, demokratik toplumun kendisidir. Fakat bu durumda topluma manevi kişilik atfedilmektedir. Üçüncü olarak ise; Özgenç, bu suçta mağdurun "toplumu oluşturan herkes" olduğunu söylemektedir. Özgenç'e göre yasama organına karşı suçta mağdur, anayasayı ihlal suçundaki mağdur ile aynıdır. Bu suçlarda toplumun kendisi süjellik özelliği taşımadığı için suçun mağduru olarak gösterilemez. Dolayısıyla

⁷⁵ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

⁷⁶ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 274.

⁷⁷ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 46; Örneğin; vatana ihanet suçlarında fail, Türk vatandaşı olmak zorundadır. E: 1975/1 K: 1975/5 T: 20.02.1975, (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 9. Ceza Dairesi). Ancak bu suçta -yasama organına karşı suçta- herhangi bir yabancı uyruklu kişi de fail olabilir.

⁷⁸ E: 1998/9-187 K: 1998/272 T: 07.07.1998, (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu); Ayrıca bu maddeyi de kapsayan anayasal düzene karşı suçlar, vatana ihanet içinde değerlendirilmelidir. Mahmut Koca - İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020) 831; 2017 anayasa değişikliği sonrasında Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu yeniden düzenlenmiştir. Ayrıntılı ayrı bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, Cumhurbaşkanının yasama organına karşı suçta failiği tartışılırsa, doğrudan cezai sorumluluk düzenlemelerine gidilmelidir. Bu konuda ayrıntılı çalışma için bkz. Salih Taşdöğen, "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, 21, (2019), 1299.

⁷⁹ Fakat hükümete karşı suçta da olduğu gibi uygulamada çoğunlukla sağladığı kolaylıktan dolayı örgütlü olarak işlendiği görülmektedir. Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 47; Örgütlü suçların, devletin işleyişinde bir maşa gibi kullanıldığı görülebilmektedir. Bu bakımdan yasama organına karşı suç gibi bir suçta da suça yönelik bir örgütün kurulması ya da mevcut bir örgütün bu suç için kullanılması büyük olasılıktır. Mahmut Cengiz, *Türkiye'de Organize Suç Gerçeği ve Terörün Finansmanı* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2015) 54; Örgütlü suçun kökenlerinde de sosyal ve siyasi boşluklar bulunmaktadır. Örneğin; resmi makamlar, adaleti hızlı ve doğru bir şekilde tesis edemediğinde insanların suç örgütlerine rağbeti artabilmektedir. Hem örgütlü suçların ortaya çıkmasında hem de suç örgütlerinin devlete karşı kullanılmasında yasal işleyişlerdeki boşluklar önem arz etmektedir. Edgardo Buscaglia, "Judicial and Social Conditions for The Containment Organized Crime: A Best Practice Account", *Transnational Organized Crime: Analyses of a Global Challenge to Democracy*, ed. Heinrich-Böll-Stiftung, Regine Schönenberg, (Bielefeld: transcript Verlag, 2013) 61 v.d. (61-73)

⁸⁰ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

⁸¹ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 72.

⁸² Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 72.

⁸³ Osman Yaşar, Hasan Tahsin Gökcan, Mustafa Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010) 8461.

yasama organına karşı suçta, demokratik hukuk toplumunda yaşama hakkına sahip olan ve suç oluşturan fiilin işlenmesiyle demokratik haklarına tecavüz edilmiş olan herkes suçun mağdurudur⁸⁴. Kanaatimizce bu suçta mağdur, dar anlamda yasama organını oluşturan milletvekillerinin tamamı ve geniş anlamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve demokratik toplumun üyesi olan herkeştir.

C. Suçun manevi unsurları

Yasama organına karşı suç, kasten işlenebilen bir suçtur. Failin cebir ve şiddet kastıyla hareket etmesi gerekmektedir⁸⁵. Suçun TBMM'yi ortadan kaldırmaya yönelik ya da meclisin görevlerini engellemeye yönelik olarak işlenmesi gerekmektedir⁸⁶. Bu sonuçları ortaya çıkarabilecek eylemlerin cebir veya şiddet kullanarak kasten yapılması gerekmektedir. Fakat faillerin saiki önemli değildir. Belirli bir partinin, hatta meclis çoğunluğunu oluşturan bir parti veya partilerin yararı için dahi meclisin görevini yapmasını engellemeye yönelik teşebbüsler bu suçu oluşturmaktadır⁸⁷.

D. Hukuka aykırılık unsuru ve suçun özel görünüş biçimleri

Anayasayı ihlal suçunda olduğu gibi yasama organına karşı suçta da hiçbir hukuka uygunluk nedeni uygulanamayacaktır⁸⁸. Anayasanın 14. maddesi de göz önüne alındığında yasama organına karşı suçta uygulanabilecek bir hukuka uygunluk nedeni yoktur⁸⁹.

Teşebbüs bakımından incelendiğinde, yasama organına karşı suç, kalkışma suçları arasında bulunmaktadır. TCK'da düzenlenen yasa maddesi, sonucun ortaya çıkmasını değil o sonuca yönelik kalkışmaları cezalandırmaktadır. Kalkışma suçları, "sonuca yönelik fiil işlemek" şeklinde tanımlanmaktadır⁹⁰. Yani bu suçta seçimlik hareketlerden birine teşebbüs edilmesi halinde suç tamamlanmış sayıldığı için ve sonuçların meydana çıkmasına gerek olmadığından TCK'nın 35. maddesi hükümleri (teşebbüs hükümleri) uygulama alanı bulamayacaktır⁹¹. Ancak bu suça hazırlık hareketleri kapsamında başka bir suç meydana gelmişse o suç hakkında cezalandırma gündeme gelecektir⁹². Dolayısıyla yasama organına karşı suçta hazırlık hareketleri bu suç kapsamında cezalandırılmayacaktır⁹³.

Yasama organına suça iştirakin her hâli mümkündür⁹⁴. Dolayısıyla iştirak bakımından özel olarak tartışılacak bir durum söz konusu değildir.

İçtima bakımından incelendiğinde, bu suçun özel bir durumu bulunmaktadır. TCK'nın 311. maddesinde düzenlenen yasama organına karşı suçun ikinci maddesi hükmü "Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur." diyerek bu suça özgü bir içtima kuralı getirmektedir. Yasama organı olan TBMM'yi ortadan kaldırmaya yönelik eylemlerin mahiyeti düşünüldüğünde bu suçu işlemek amacıyla meydana getirilen eylemlerin birçok farklı suça da sebebiyet vereceği düşünülebilir. Yine TBMM gibi devletin en temel organlarından birinin görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye yönelik eylemler de birçok farklı suça sebebiyet verebilecektir. Örneğin; bu suçun işlenmesi sırasında birilerin öldürülmesi, kasten yaralanması, özel mülkiyetlere zarar verilmesi ya da kamu mallarına zarar verilmesi gibi durumlar meydana gelebilecektir. Meydana gelen durumlar değerlendirilirken kanun maddesinin açık hükmü çerçevesinde içtima yapılacaktır. Bu gibi durumlarda yasama organına karşı suçtan ceza alacak kişi veya kişiler meydana gelen diğer suçlardan dolayı da ayrıca cezalandırılacaktır⁹⁵.

E. Suçun takibi ve yaptırımı

TCK'nın 311. maddesi, yasama organına karşı suçun yaptırımı olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmektedir. Bir teşebbüs suçu olarak düzenleme altına alınan bu suça teşebbüs edilmesi hâlinde de 311. madde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunacağını ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verileceğini düzenleme altına almaktadır.

TCK'nın 311. maddesinde düzenlenen yasama organına karşı suç kapsamında koruma altına alınan TBMM, devletin kurucu organlarından biridir. Yani yasama organı olan TBMM, Türkiye Cumhuriyeti

⁸⁴ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 274.

⁸⁵ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 275.

⁸⁶ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 162.

⁸⁷ Erem, *Türk Ceza Hukuku: Özel Hükümler*, 95.

⁸⁸ Zeki Hafızoğulları, "Anayasanın Zorla Değiştirilmesine Kalkışma Suçu", *BÜHFD*, 1 (1), 2015, 497.

⁸⁹ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 165.

⁹⁰ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 182.

⁹¹ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

⁹² Özgenç, *Suç Örgütleri*, 275.

⁹³ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 183.

⁹⁴ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

⁹⁵ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

Devletin varlığının en temellerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu suç, 3713 sayılı kanunun 1. maddesinde “Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek” şeklinde tanımlanan terör suçlarıyla doğrudan ilişkilidir⁹⁶. 3713 sayılı kanunun 3. maddesi yasama organına karşı suçu terör suçu saymıştır. Bu suç mutlak terör suçlarından olup terör suçu olması nedeniyle takibi ve yaptırımı bakımından özellik arz edecektir.

Terör suçu olarak nitelendirme, bu suçtan dolayı soruşturma yapan mercilerin belirlenmesi, soruşturma sürecinde başvurulacak koruma tedbirleri, bu suça ilişkin delil elde etme yöntemleri, yargılamanın yapılacağı mahkeme, hükmolunacak ceza miktarının belirlenmesi ve cezanın infazı bakımından büyük önem taşımaktadır⁹⁷.

III. Hükûmete Karşı Suç

A. Korunan hukuki değer

TCK’nın 312. maddesinde düzenlenen hükûmete karşı suç hükmü “cebiri ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden”leri cezalandırmayı düzenlemektedir⁹⁸. Bu suç ile anayasal düzeni ortadan kaldırmaya ve anayasal bir devlet organı olan hükûmeti ortadan kaldırarak zorla yönetime geçmeye yönelik teşebbüsler düzenleme altına alınmaktadır⁹⁹. Dolayısıyla bu suç ile korunan hukuki değer, anayasayı ihlal suçunda ve yasama organına karşı suçta olduğu gibi en temelde millet iradesine dayanan demokratik anayasal rejimdir¹⁰⁰. Daha özelde ise bu suçla korunan hukuki değer, yürütme görevini yerine getiren hükûmetin düzgün bir şekilde görev yapmasını sağlamaya ilişkin kamusal yarardır¹⁰¹.

Anayasal devlet düzenine karşı suçların “anayasayı ihlal suçu”ndan ayrı özel olarak “yasama organına karşı suç” ve “hükûmete karşı suç” olarak düzenlenmesi, bu temel iki organın önemidir dolayısıdır. Anayasal düzenin kendisine karşı değil de bu düzenin işleyişine yönelik fiiller yasama organına karşı suç ve hükûmete karşı suç maddeleri altında düzenlenmiştir. Hükûmet, yürütme görevini yerine getiren devletin en önemli organlarından biridir. Bu suçla da anayasal düzeni, demokratik rejimi korumanın yanı sıra ve içinde özel olarak hükûmetin organik varlığı ve görevlerini yapma yeteneği korunmak istenmektedir. Sonuç olarak; hükûmetin ve hükûmetin işleyişinin korunmasına ilişkin kamusal menfaat, bu suçla korunan asıl hukuki değerdir¹⁰².

B. Suçun maddi unsurları

1. Konu

Hükûmete karşı suçun konusu, anayasal düzenin temel organlarından biri olan ve Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurunun olduğu üç güçten yönetim gücünü temsil eden hükûmettir¹⁰³. 1982 Anayasasının ikinci bölümü “yürütme” başlığı altında hem Cumhurbaşkanını hem de bakanlar kurulunu içermektedir. Anayasanın mülga 109. Maddesi, bakanlar kurulunu tarif etmekteydi. Hükûmet, bakanlar kurulu olarak karşımıza çıkmaktaydı. Ancak anayasada yapılan 2017 değişiklikleri sonrasında hükûmet sistemi değişmiş ve yeni hükûmet sisteminde bakanlar kuruluna yer verilmemiştir. Mevcut haliyle anayasamız yürütme yetki ve görevini Cumhurbaşkanına vermektedir. Anayasanın 104. maddesine göre “Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.” Dolayısıyla TCK’nın 312. maddesinde düzenlenen hükûmete karşı suçun konusu, Cumhurbaşkanıdır. Cumhurbaşkanının kurumsal yapısına yönelik suç teşkil eden eylemler cezalandırılacaktır.

⁹⁶ Faruk Y. Turinay, “Terörle Mücadele Kanunu’na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları”, *İnsan & İnsan*, 20, (2019), 342.

⁹⁷ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 276 v.d.

⁹⁸ Maddenin ilk taslak hali “cebiri veya tehdit kullanarak” ifadesini içermektedir. TBMM genel kurulunda madde hakkında yapılan görüşmeler sırasında bu ifade, verilen bir önerge ile “cebiri ve şiddet kullanarak” şeklinde değiştirilmiştir. İzzet Özgenç, *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, (Ankara: Adalet Bakanlığı, 2006) 1092.

⁹⁹ Dinler, “Anayasal Suç Ne (değil)dir?”, 1566.

¹⁰⁰ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 280; “Bu kapsamda bu suç ile korunan, suçla ihlal edilen hukuki değer ve menfaat, son tahlilde Anayasa’da teminat altına alınıp devlet tüzel kişiliğini meydana getiren unsurlar ile bu unsurlara ilişkin değer ve menfaatlerdir.” Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 64; “Bu suç ile korunmak istenen hukuki değer, devletin halihazırdaki siyasal düzenidir.” Dinler, “Anayasal Suç Ne (değil)dir?”, 1567; Yargıtay kararlarına göre, devletin anayasal düzeni ve temel siyasi yapısı “Devletin temel ideolojik yapısı” ve “temel insan hakları” gibi siyasi temellerini kapsamaktadır. K: 9-274/284 T: 23.11.1999, (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu) Dolayısıyla bu suçta da korunan hukuki değer, devletin anayasal düzeni ve temel siyasi yapısının yanı sıra temel ideolojik siyasal tercihleridir.

¹⁰¹ Nejat Özütürk, *Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı: Birinci Cilt*, (İstanbul: Filiz Yayınları, 1970) 488; Zeki Hafizoğulları, Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler: Millete ve Devlete Karşı Suçlar*, (Ankara: USA Yayınları, 2016) 387.

¹⁰² Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 65.

¹⁰³ Madde Gereği; Sözüer, *Türk Ceza Hukuku Reformu Mevzuatı*, 404. “Suçun konusu Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim gücünü temsil eden hükûmettir.” E:2015/4672, K:2016/2330, T:21.4.2016 (Yargıtay 16. Ceza Dairesi)

2. Fiil

Hükûmete karşı suç, yasama organına suçta olduğu gibi bir teşebbüs suçu olarak tanımlanmaktadır. Bu suçta hükûmetin ortadan kaldırılmasına veya görevlerinin engellenmesine yönelik teşebbüsler cezalandırılmaktadır. Bu suçta sonucun gerçekleşmiş olması aranmamaktadır¹⁰⁴. Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarında da hükûmeti ortadan kaldırmaya hatta görevlerini yapmasını kısmen dahi olsa engellemeye teşebbüs edilmesi, suçun oluşması için yeterli kabul edilmektedir¹⁰⁵. Dolayısıyla yasama organına karşı suçta teşebbüs suçu açısından yapmış olduğumuz açıklamalar hükûmete karşı suç için de aynen geçerlidir.

Hükûmete karşı suçta Cumhurbaşkanının kurumsal yapısına yönelik fiillerin mevcut olması aranmaktadır. Cumhurbaşkanı yardımcılarında birine ya da bakanlardan birine karşı onların görevlerini engelleyici fiiller bu suçu oluşturmaz. Hükûmet, egemenliğin yürütmeye ilişkin boyutunu ülke çapında kullanmaktadır. Hükûmetin bu yürütme görevini kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs fiili ülke çapında olabileceği gibi ülkenin bir kısmındaki yürütme görevine ilişkin de olabilir¹⁰⁶. Ancak her halükarda buradaki hedef egemenliğin bir organı olan yürütmenin kurumsal yapısı olmalıdır. Hem yürütme organını hedef alan hem de Cumhurbaşkanının şahsını hedef alan görevleri engelleyici fiiller bu suçu oluşturmaz. Cumhurbaşkanının şahsı artık yeni hükûmet sisteminde yürütme organını temsil etmektedir. Örneğin; bir bakanın ya da Cumhurbaşkanı yardımcısının cebir ve şiddetle istifasına teşebbüs etmek, kurumsal olarak yürütme organının işlevini engellemeye yönelik olmadığı için bu suçu oluşturmaz. Buna karşılık Cumhurbaşkanının şahsının cebir ve şiddetle¹⁰⁷ istifasına teşebbüs etmek, bu suçu oluşturmaz. Zira Cumhurbaşkanının şahsının istifa etmesi demek Anayasa ile düzenlenen bir kurumsal yapıya sahip yürütme organının hükûmetin istifası demek olacaktır¹⁰⁸. Burada, suçun teşebbüs suçu olarak değerlendirilmesinden kaynaklı olarak istifanın ve sonucun gerçekleşmesi, acaba suçun oluşmasına engel teşkil eder mi tartışması önemli bir tartışma olmamakla birlikte ele alınabilir. Cebir ve şiddetin varlığı durumunda sonucun gerçekleşip gerçekleşmediği, bu suçun fiil unsurunun oluşmasını etkilememektedir. Teşebbüs fiilleri, suç gerçekleşmiş gibi cezalandırılmaktadır. Aynı şekilde sonucun gerçekleşmiş olması da suçun oluşmadığına dair bir savunmayı haklı kılmaz. Yargıtay, bu konuda sanık müdafilerinin iddialarını dikkate almamış ve eylemin tamamlanmış hâlinin suç olarak düzenlenmediğinden hareketle yargılamaya konu eylemin cezalandırılmayacağına ilişkin savunmalara itibar etmemiştir¹⁰⁹.

Sonuç olarak; yürütmeye ilişkin asli organ Cumhurbaşkanı olduğu için Cumhurbaşkanı yardımcılarının ya da bakanların görevlerinin engellenmesine teşebbüs edildiğinden bahisle bu suç oluşmayacaktır. Tek başına idari işlev gören bir Cumhurbaşkanı yardımcısına ya da bir bakana yönelik fiiller hükûmetin ortadan kalkmasına veya görevlerini yapmasına engel olunmasına kalkışma niteliğinde sayılmamalıdır¹¹⁰. Burada önemli olan bir bütün kurumsal yapı olarak yürütme organı olan hükûmetin ortadan kaldırılması veya görevlerinin kısmen veya tamamen yapılmasına engel olunması teşebbüsüdür. Yeni hükûmet sistemi içinde hükûmete karşı suçun oluşabilmesi için bizzat Cumhurbaşkanı'nın serbest iradesiyle görevini yerine getirebilmesinin cebir ve şiddetle engellenmesine teşebbüs edilmesi gerekmektedir¹¹¹.

3. Fail

Bu suçta fail herkes olabilir. Hükûmete karşı suç örgütlü olsun veya olmasın her şekilde işlenebilir. Bu suç çok failli bir suç değildir, tek kişi tarafından da işlenebilir¹¹². Dolayısıyla hükûmete karşı suç bakımından fail, Yargıtay kararlarında da görüleceği üzere, bir örgüt ve bu örgütü oluşturan grubun üyesi kişiler olabileceği gibi tek başına bir kişi de olabilecektir¹¹³. Tabii bu suç bakımından da yasama organına karşı suçta olduğu gibi hayatın olağan akışında büyük bir plan dahilinde bir örgüt tarafından

¹⁰⁴ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 281.

¹⁰⁵ Çevik Bir [2. B.], B. No: 2021/31595, 19/7/2023 (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi); E:2015/5829 K:2016/4175 T:21.06.2016 (Yargıtay 16. Ceza Dairesi)

¹⁰⁶ Yaşar, Gökcan, Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI*, 8510.

¹⁰⁷ "Yeni TCK 312. maddede yaptırıma bağlanan suçun sadece "maddi cebir" ile işlenebileceğinin kabulü halinde, eski yasadaki düzenlemeye göre suçun unsurlarının değiştiği kabul edilmeli ve lehe yasa bu duruma göre belirlenmelidir." E:2015/4672, K:2016/2330, T:21.4.2016 (Yargıtay 16. Ceza Dairesi); "765 sayılı TCK'nın 147. maddeye göre 'maddi veya manevi cebir' kullanarak, 5237 sayılı TCK 312/1. madde hükmüne göre ise 'cebir ve şiddet' kullanarak demokratik olmayan yöntemlerle Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs/Türkiye Cumhuriyeti İcra Vekilleri Heyetini cebren iskat veya vazife görmekten men etmek suçu tamamlanmış olacaktır." E:2015/5829 K:2016/4175 T:21.06.2016 (Yargıtay 16. Ceza Dairesi)

¹⁰⁸ Özgenç, bu kıyaslamayı eski hükûmet sistemi içinde Bakanlar ile Başbakan kıyaslaması çerçevesinde yapmaktadır. Özgenç, *Suç Örgütleri*, 282.

¹⁰⁹ E:2015/5829 K:2016/4175 T:21.06.2016 (Yargıtay 16. Ceza Dairesi)

¹¹⁰ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 73.

¹¹¹ Erdi Yetkin, "Türk Ceza Kanunu'nda Hükûmete Karşı Suç", (İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018) 118.

¹¹² Nevzat Kaan Karcioğlu, "Anayasayı İhlal Suçu: TCK Madde 309", (İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016) 124.

¹¹³ E:1998/9-187 K:1998/272 T:07.07.1998. (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu)

meydana gelmesi daha olasıdır. Örneğin, Yargıtay kararlarına konu olan suçlarda, genellikle bir örgüt tarafından hükûmete karşı teşebbüs hareketleri değerlendirilmektedir¹¹⁴. Yargıtay kararlarına konu olan failin, genellikle bir örgütün üyesi sıfatıyla ve örgüt üyeliğinden kaynaklanan hiyerarşi içerisinde hareket ederek örgütün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hükûmetini ortadan kaldırmasında oynadığı rol nedeniyle yargılandığı görülmektedir¹¹⁵. Dolayısıyla bu suçun oluşması için silahlı olsun ya da olmasın bir örgütün bulunmasına gerek yoktur¹¹⁶. Bu suçta fail, Türk vatandaşı ya da yabancı bir kişi olabilir¹¹⁷. Devlete karşı suçlarda, anayasayı ihlal suçunda ve hükûmete karşı suçta devlet görevlilerinin suçun faili olmaları mümkündür¹¹⁸. Sonuç olarak bu suç bakımından, Türk vatandaşı ya da yabancı, devlet görevlisi ya da sivil herkes, bir örgüt üyesi olarak ya da bireysel olarak, bu suçun faili olabilmektedir.

4. Mağdur

Eşitli, bu suçta mağdurun hükûmet olduğunu söylemektedir¹¹⁹. Yani bu görüşe göre hükûmete karşı suçun mağduru Cumhurbaşkanıdır. Burada Cumhurbaşkanının şahsi kişiliğinden değil de kurumsal organ olarak yürütme organı olması göz önünde bulundurulmalıdır. Yürütme organı olarak Cumhurbaşkanının onu oluşturan şahıs dışında bir hukuki varlığı da mevcuttur. Bu görüşe göre mağdur da bu hukuki varlık olarak kurumsal organ olan Cumhurbaşkanıdır. Yaşar, Gökcan, Artuç, anayasayı ihlal suçunda mağdurun toplum olduğunu söylemektedir. Bu görüşe göre toplum bir manevi şahsiyet olarak suçun mağduruyken gerçek kişilerin bu suçun mağduru olduğu söylenemez¹²⁰. Özgenç'e göre ise anayasayı ihlal suçu, yasama organına karşı suç ve hükûmete karşı suçlarda mağdur, demokratik toplumda yaşama hakkına sahip olan ve suç oluşturan fiilin işlenmesiyle demokratik haklarına tecavüz edilen herkeştir¹²¹.

Hükûmete karşı suçun mağduru, dar anlamda Cumhurbaşkanıdır. Diğer taraftan bu suçla korunan hukuki değer, anayasal demokratik düzenin kendisi ve millet iradesine dayanan demokratik anayasal rejim olduğu için, suçun mağdurunu geniş anlamda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak kabul etmek gerekir. Kanaatimizce bu suçun mağduru, dar anlamda Cumhurbaşkanı ve geniş anlamda demokratik haklarına tecavüz edilen herkeştir.

C. Suçun manevi unsurları

Hükûmete karşı suç yalnızca kasten işlenebilir. Failin, failerin, cebir ve şiddetle hükûmeti ortadan kaldırmaya veya kısmen ya da tamamen görevlerini yapmasını engellemeye yönelik olarak fiilin icrasına başladığı bilinç ve iradesine sahip olması, suçun manevi unsurunun gerçekleşmesi için yeterlidir. Suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir¹²².

D. Hukuka aykırılık unsuru ve suçun özel görünüş biçimleri

Anayasanın 14. maddesi de göz önüne alındığında yasama organına karşı suçta uygulanabilecek bir hukuka uygunluk nedeni yoktur¹²³. Ancak "direnme hakkı"nın kullanılmasının, TCK'nın 26. maddesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılabilir. TCK'nın 26. maddesi, hakkın kullanılması halinde kullanan kişiye ceza verilmeyeceğini düzenlemektedir. Bu bağlamda, hükûmetin asıl amacından, demokratik anayasal rejimden sapması ve bir baskı rejimi kurması durumunda meydana gelebilecek eylemlerin, baskıya karşı direnme hakkı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmalıdır¹²⁴. Ancak direnme hakkının kullanılmasının şartlarını ve nasıl kullanılacağını belirlemek mümkün olmadığı için ve bu hakkın kullanılmasının Cumhurbaşkanının

¹¹⁴ E:2017/993 K:2017/392 T:10.10.2017. (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu); E:2018/67 K:2018/88 T:13.03.2018. (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu); Hatta hem Anayasa Mahkemesi hem de Yargıtay tarafından tartışılan dosyalarda, genellikle hükûmete karşı suç ile birlikte örgütlü suçlar da ele alınmaktadır. Mehmet İlker Başbuğ [2. B.], B. No: 2014/912, 6/3/2014 (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi); Çevik Bir [2. B.], B. No: 2021/31595, 19/7/2023 (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi); Yurt Atayün [1. B.], B. No: 2017/34216, 29/5/2019 (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi)

¹¹⁵ E:2017/993 K:2017/392 T:10.10.2017. (Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu)

¹¹⁶ Fakat hükûmete karşı suçta uygulamada çoğunlukla sağladığı kolaylıktan dolayı örgütlü olarak işlendiği görülmektedir. Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 47.

¹¹⁷ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 46.

¹¹⁸ Karcioğlu, "Anayasayı İhlal Suçu: TCK Madde 309", 125.

¹¹⁹ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 73.

¹²⁰ Yaşar, Gökcan, Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI* 8461 v.d.

¹²¹ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 274.

¹²² Yaşar, Gökcan, Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI*, 8511.

¹²³ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 165; 1982 Anayasasının 14. madde hükmü: "Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz."

¹²⁴ Sivil itaatsizlik ve direnme hakkı konularında ayrıntılı bilgi için bkz. Hayrettin Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik* (İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999) s. 45-63; Hatice Derya Ormanoğlu, Furkan Çirkin, "John Locke'un Siyaset Felsefesi Anlayışında Direnme Hakkı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13/2, (2022), 549-562.

13(2), 2022, s.549-562.

yürütme görevini yerine getirmesini engelleyecek düzeyde şiddet içermesi durumunda bir haktan bahsetmeye devam edilemeyeceği için, direnme hakkı bu suç bakımından bir hukuka uygunluk nedeni olarak değerlendirilemez¹²⁵.

Bu suçta seçimlik hareketlerden birine teşebbüs edilmesi halinde suç tamamlanmış sayıldığı için ve sonuçların meydana çıkmasına gerek olmadığından TCK'nın 35. maddesi hükümleri (teşebbüs hükümleri) uygulama alanı bulamayacaktır¹²⁶. Ancak bu suçta hazırlık hareketleri kapsamında başka bir suç meydana gelmişse o suç hakkında cezalandırma gündeme gelecektir¹²⁷. Dolayısıyla hükûmete karşı suçta hazırlık hareketleri bu suç kapsamında cezalandırılmayacaktır¹²⁸.

Hükûmete karşı suça iştirakin her hâli mümkündür¹²⁹. Dolayısıyla iştirak bakımından özel olarak tartışılacak bir durum söz konusu değildir.

TCK'nın 312. maddesinde düzenlenen yürütme organına karşı suçun ikinci maddesi hükmü "Bu suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde, ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunur." diyerek bu suça özgü bir içtima kuralı getirmektedir. Bu gibi durumlarda hükûmete karşı suçtan ceza alacak kişi veya kişiler meydana gelen diğer suçlardan dolayı da ayrıca cezalandırılacaktır¹³⁰. Ancak burada tehdit ve cebir suçları, araç suç kapsamında değildir. Hükûmete karşı suçun bileşik suç niteliğinde olması nedeniyle hareket ögesi içindeki eylemlerden dolayı ikinci kez cezalandırılma kastedilmemektedir¹³¹.

E. Suçun takibi ve yaptırımı

TCK'nın 312. maddelerinde düzenlenen suç Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya söz konusu temel anayasal kurumun görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs etmeyi ifade etmektedir. 312. madde, suçun yaptırımı olarak ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası öngörmektedir. Bir teşebbüs suçu olarak düzenleme altına alınan bu suçun cezalandırılabilmesi için herhangi bir sonuç gözetilmeksizin sadece teşebbüsün varlığı yeterlidir ve bu teşebbüs fiillerine ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verileceği düzenleme altına alınmaktadır.

Hükûmete karşı suç kapsamında koruma altına alınan yürütme organı, sadece anayasal organlardan değil ayrıca devletin kurucu, temel organlarından biridir. Yürütme organı olmayan bir devletin varlığından söz edilemez. Dolayısıyla bu suç, 3713 sayılı kanunun 1. maddesinde "Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek" şeklinde tanımlanan terör suçlarıyla doğrudan ilişkilidir¹³². 3713 sayılı kanunun 3. maddesi hükûmete karşı suçu terör suçu saymıştır. Bu suç mutlak terör suçlarından olup terör suçu olması nedeniyle takibi ve yaptırımı bakımından özellik arz edecektir.

Hükûmete karşı suçun terör suçu olarak nitelendirilmesi, bu suçtan dolayı soruşturma yapan mercilerin belirlenmesi, soruşturma sürecinde başvurulacak koruma tedbirleri, bu suça ilişkin delil elde etme yöntemleri, yargılamanın yapılacağı mahkeme, hükmolunacak ceza miktarının belirlenmesi ve cezanın infazı bakımından büyük önem taşımaktadır¹³³.

IV. Yasama Organına ve Hükûmete Karşı Suçun "Siyasal Anayasa" Perspektifinden Değerlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti, demokrasiyi siyasal bir tercih olarak anayasal temele koymuştur. Bu bağlamda, demokrasinin temsil yeri olan anayasal organa karşı suç, siyasal anayasa teorisi perspektifinden değerlendirilmelidir. Öncelikle, siyasal anayasa teorisi, anayasaların sadece hukuki metinler olmanın ötesinde, en temelde birer siyasal olgu olarak ele alınması gerektiğini savunan bir teoridir. Kısaca anayasa, en temelde devletin siyasal yapısını düzenleyen bir "ana" temeldir. Bu temel, ampirik anlamda her zaman var olmuşken, normatif anlamda modern bir kavramdır¹³⁴. Yani bu temel, sadece metinden

¹²⁵ Muhammed Hakan Özata, Burak Taş, "Cumhurbaşkanlığı Hükûmeti Sistemi Kapsamında Hükûmete Karşı Suç", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 30/1, (2022), 467; Ayrıca elverişli cebir ve şiddet araçları olmadan yapılan salt toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin, hükûmetin çalışmasını etkilemesi durumunda bile, bu suçun oluşup oluşmayacağı tartışmalıdır. Dolayısıyla bu suçun hiç oluşmadığının kabulü durumunda hukuka uygunluk gerekçesi olarak direnme hakkının tartışılmasına da gerek kalmayacaktır. Anayasa Mahkemesi kararlarından birinin karşı oy gerekçesinde, elverişli cebir ve şiddet araçlarıyla anayasal düzene veya hükûmete yönelik bir kalkışmayı hedefleyen vahim araç suçları işlenmediği sürece, yasal prosedürlere uyulmadan icra edilse dahi toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme eylemlerinin, Kanunun 312. maddesindeki cebir ve şiddet unsurunu taşımayacağından bahsedilmektedir. Mehmet Osman Kavala [GK], B. No: 2018/1073, 22/5/2019 (Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi)

¹²⁶ Yaşar, Gökcan, Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI*, 8511 v.d.; Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

¹²⁷ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 275.

¹²⁸ Eşitli, *Kalkışma Suçları*, 183.

¹²⁹ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

¹³⁰ Salihoğlu, Parlar, Öztürk, *Terör Suçları & Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*, 163.

¹³¹ Yaşar, Gökcan, Artuç, *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu: Cilt VI*, 8511.

¹³² Turinay, "Terörle Mücadele Kanunu'na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları", 342.

¹³³ Özgenç, *Suç Örgütleri*, 276 v.d.

¹³⁴ Dieter Grimm, "The Origins and Transformation of the Concept of the Constitution", *Constitutionalism: Past, Present, and*

ibaret olarak düşünülmemelidir. Örneğin; demokrasinin siyasal alana çıkmasının kökeni olan Antik Yunan'da anayasalar, ilk yazılı anayasa olarak kabul edilen ve görece yeni olan Amerikan anayasasının bulunduğu konuma tam olarak karşılık sayılamamakla birlikte siyasal bütüne, siyasal birliğe karşılık gelmeleri bakımından antik dönemdeki siyasal yapının kurumsal karşılığıdır¹³⁵. Diğer taraftan bir metin olarak anayasalar da her şeyden önce "aslında ideolojik manifestolardır."¹³⁶ Dolayısıyla burada siyasal tercihin, anayasal metne ideolojik temeller olarak yansımından bahsedilebilir. Burada, yasama organına karşı suç konusu bağlamında, demokratik siyasal tercih temeli üzerinde yükselen ve bu siyasal tercihi koruma altına alan bir anayasal düzenin varlığından söz edebiliriz. Yine aynı şekilde anayasal bir organ olan hükûmet, 2017 anayasa değişikliğiyle birlikte tek başına Cumhurbaşkanı olmuştur ve hem siyasal birliğin uluslararası alanda temsilini hem de yürütme organını oluşturması bakımından Cumhurbaşkanına karşı suç, siyasal anayasanın ve onun kurduğu düzenin korunması için bir kalkan oluşturmaktadır.

Siyasal anayasa, devletin sadece nötr bir şekilde konumlandırılmış tarafsız bir aracı olmanın ötesinde kendi anayasal temellerini ve siyasal birliğini korumak için önlemler alan bir yapıda olmasını öngörmektedir¹³⁷. Öyle ki bu perspektiften, anayasayı siyasal olarak görürsek, bir anayasanın ve dolayısıyla bu anayasa temelinde yükselen devletin, tamamen tarafsız ve nötr olma rolünü kabul etmesi, bir yönüyle yönetme ve hükmetme gücünden de vazgeçmesi anlamına gelmektedir¹³⁸. Demokrasinin siyasal bir tercih olarak temel oluşturduğu anayasalar ve siyasal düzenler de bu bağlamda demokrasiyi ve demokrasinin temsil yeri olan yasama organını özel olarak koruma altına almaktadır. Yasama organı, hem bir anayasal organ olması bakımından anayasanın temellerini oluşturmakta hem de anayasal siyasal tercih olarak benimsenen demokrasinin temsilini sağlamaktadır. Bu bakımdan, siyasal anayasa perspektifinden yasama organının sıkı önlemlerle korunması büyük önem taşımaktadır. Aynı şekilde halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı da anayasanın bir siyasal görünümü konumundadır. Hükûmete yani Cumhurbaşkanına karşı suç, bu bakımdan metin olarak anayasa içinde yer almasa da içerik olarak anayasanın kendi kendini ve kurduğu düzeni koruma altına almasının bir sonucudur.

Siyasal varlığın temellerini koruma altına almak için ağır cezaların verilmesi, tarih boyunca görülmüştür. Örneğin, Antik Yunan'da Kleisthenes tarafından yaratılan *ostrasizm*¹³⁹ demokrasi temeli üzerine kurulu olan siyasal yapıyı (ve bir metin olarak değil ama mevcut siyasal rejimin temelleri olarak siyasal anayasayı) koruma altına almak amacıyla demokrasi karşıtlarını sürgüne gönderme cezası anlamına gelmektedir¹⁴⁰. Bu antik uygulamada, cezalandırılan kişi, genellikle basit bir yurttaş ya da basit bir yabancı değildi, daha ziyade siyasal alanda aşırı güçlenen ve fakat bu gücünü demokrasiyi yok etmek için kullanan nüfuzlu bir kişiydi¹⁴¹. Dolayısıyla, buradaki ceza hukukunun aslında soylu ve seçkin bir güç sahibine karşı uygulandığı ve siyasal yapının (siyasal anayasanın) temeli olarak görülen demokrasiyi koruduğu görülmektedir¹⁴². Yani antik anlamda demokrasiye karşı ve demokrasi temeline dayanan siyasal rejime karşı bir suçun cezalandırılması olarak karşımıza çıkan bu ceza hukuku, bir yönüyle teknik bir hukuk alanından ziyade siyasal alana daha yakın olan günümüz ceza hukukuna ışık tutmaktadır.

Modern anlamda, demokrasinin öz savunması olarak karşımıza militan demokrasi çıkmaktadır. Hakyemez'in tanımlamasıyla militan demokrasi, demokrasiye dayalı siyasal rejimin belirli bir tavır takınmak suretiyle demokrasi karşıtı akımların yıkıcı etkilerine karşı kendi kendini korumasıdır¹⁴³. Yine Bakır Çağlar'ın tanımlamasıyla militan demokrasi, siyasal anayasaların devleti ve düzeni koruma teorilerini pozitifleştirilmesidir¹⁴⁴. Şüphesiz, militan demokrasi denilince akla ilk olarak önleyici tedbirler gelmektedir. Militan demokrasi, demokrasi karşıtı aşırı uç siyasi eğilimleri, demokratik alandan özellikle de parlamentodan uzaklaştırmak için bazı önleyici anayasal ve yasal pozitif düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak ceza hukukunun demokrasiyi ve demokrasiye dayalı anayasal düzeni korumak amacıyla somut yaptırımlar öngörmesi de militan demokrasinin bir uzantısı olarak

Future, (Oxford: Oxford University Press, 2016) 3.

¹³⁵ Mogens Herman Hansen, *The Athenian Democracy in The Age of Demosthenes: Structure, Principles, and Ideology*, Çev. John Anthony Crook, (Londra: University of Oklahoma Press, 1991) 65

¹³⁶ Furkan Çirkin, "Sosyalist ve İslami Anayasaların Başlangıç Kısımlarında İdeoloji", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/ 1, (2020), 921.

¹³⁷ Toros Güneş Esgün, "Carl Schmitt", *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon'dan Zizek'e*, Ed. Ahu Tunçel, Kurtul Gülenç, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017) 475.

¹³⁸ Andras Sajo, "Government Speech in a Neutral State", *Democracy and the Rule of Law*, Ed. Norman Dorsen, Prosser Gifford, (Washington: CQ Press, 2001) 378.

¹³⁹ Donald Kagan, "The Origin and Purposes of Ostracism", *Hesperia*, 30/ 4, (1961), 395.

¹⁴⁰ Paul J. Kosmin, "A Phenomenology of Democracy: Ostracism as Political Ritual", *Classical Antiquity*, 34/ 1, (2015), 121.

¹⁴¹ Sara Forsdyke, *Exile, Ostracism, and Democracy: The Politics of Expulsion in Ancient Greece*, (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2005) 134.

¹⁴² Forsdyke, *Exile, Ostracism, and Democracy: The Politics of Expulsion in Ancient Greece*, 134.

¹⁴³ Hakyemez, *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası*, 31.

¹⁴⁴ Bakır Çağlar, "Anayasa Mahkemesi Kararlarında 'Demokrasi': Sentetik Bir Deneme İçin Notlar", *Anayasa Yargısı*, 7, 1990, 65.

yorumlanabilir. Hatta demokrasinin en temel organı olan yasama organının yani TBMM'nin korunması amacıyla düzenlenen cezai yaptırımlar, her şeyden önce anayasanın demokratik siyasal tercihlerini koruma altına alması bakımından militan demokrasinin ve siyasal alanın konusudur. Bu noktada, bu makalenin de temel konularından birini oluşturan yasama organına karşı suçun genellikle diğer adı suçlara göre daha karmaşık bir cezalandırma sürecine tabi olacağı göz önünde bulundurulmalıdır. Zira antik dönemden modern militan demokrasi anlayışına kadar her zaman bu tarz suçlar, siyasal alanda belirli bir güce sahip olan kişiler tarafından işlenmektedir. Diğer taraftan, bu suçun basit kişiler tarafından kullanılacak şiddet seviyesiyle işlenmesi ihtimali de oldukça düşüktür. Arkasında siyasal bağlantıları bulunan askeri darbe tarzında güç kullanımı ya da yine siyasal güç sayesinde ulaşılabilen belirli bir düzeydeki şiddet gereklidir.

Sonuç olarak anayasa, yalnızca hukuki bir metin değil, devletin siyasal yapısının ideolojik ve kurumsal temellerini belirleyen ana düzenleyici çerçevedir. Türkiye Cumhuriyeti anayasası, siyasal anlamda demokrasiyi temel bir tercih olarak benimsediği için demokrasinin korunması ve parlamentoya karşı suçların düzenleme altına alınması önemlidir. Demokrasinin siyasal alana çıkışının kökenini oluşturan Antik Yunan'dan günümüze kadar, siyasal birliğin korunması amacıyla anayasal düzene yönelik tehditlere karşı çeşitli önlemler alınmıştır. Modern dönemde ise demokrasiyi siyasal tercih olarak benimseyen anayasalar ve siyasal düzenler, "militan demokrasi" kavramı ile kurumsallaştığı ileri sürülebilecek olan bir koruma tavrına bürünmüştür. Dolayısıyla geniş anlamda siyasal anayasal düzenin, demokrasiyi ve parlamentoyu özel olarak koruma altına alması önemlidir. Tüm bunlar göz önüne alınarak yasama organına karşı suçun anayasal düzeni korumak amaçlı bir düzenleme de olması nedeniyle anayasa maddeleri içine alınması tartışılabilir. Siyasal anayasanın geniş yorumlanmasıyla mevcut düzenleme, her ne kadar pozitif anlamda anayasa metninde düzenlenmemiş olsa da bir yönüyle anayasal düzenin kendini koruma altına aldığı bir uzantısıdır.

Sonuç

Sonuç olarak, devlet bir toprak parçası üzerindeki herhangi bir insan topluluğu değil, siyasal bir örgütlenmeye dayalı siyasal bir varlıktır. Devletin anayasası ise temel siyasal tercihi yansıtan, en önce koruma altına alınması gereken, devletin temeli niteliğindedir. Siyasal anayasa perspektifinden, anayasalar yalnızca hukuki bir metin değil, devletin siyasal yapısını, ideolojik tercihlerini ve kurumsal temellerini düzenleyen bir temel olarak değerlendirilmektedir ve hatta anayasa metninin ötesinde bir siyasal rejim olarak ele alınmaktadır. Siyasal olan perspektifinden anayasanın ve hatta genel olarak hukuk felsefesinin ele alınması durumunda, başta anayasa olmak üzere tüm hukuki düzenlemelerin dayanağının tercih edilen siyasal temel olduğu görülecektir. Burada bir siyasal varlık olarak devletin, üstüne kurulduğu siyasal tercihe karşı hukuki önlemler alması kaçınılmazdır. Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, demokrasiyi siyasal bir tercih olarak benimsemiş olup bu nedenle yasama organına ve yürütmenin kurumsal temsilcisine karşı suçların anayasal düzenin öz savunması olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Antik Yunan'daki *ostrasizm* uygulamasından modern "militan demokrasi" anlayışına kadar, demokrasiyi korumaya yönelik önlemler tarihsel süreklilik göstermektedir. Aynı şekilde siyasal rejimi ve hükûmeti de koruma altına almak, dolaylı olarak siyasal düzenin ve anayasanın kendini koruması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yasama organına ve hükûmete karşı suçların cezai düzenlemelerle korunması, siyasal anayasanın kendisini ve kurduğu demokratik düzeni güvence altına almasının bir yansımasıdır. Burada karşımıza ilkel kural koyma yetkisini haiz yasama organı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi ve yürütme işlevini yerine getiren hükûmet olarak Cumhurbaşkanı çıkmaktadır. Dolayısıyla anayasanın korunmasına yönelik ve anayasal organlar olan yasama-yürütme organlarına yönelik suçların anayasa metni içinde düzenlemesi de bir tartışma konusu olabilir. Diğer taraftan uluslararası sistem, esasen egemenlik kavramı üzerine inşa edilmiştir. Her ne kadar günümüzde egemenlik ilkesinin aşınmakta olduğu ileri sürülse de bir devletin siyasal yapısına, yani anayasal düzenine ya da kısaca siyasal anayasasına yönelen suçlar, diğer egemen devletler nezdinde de kınanmaktadır. Bu çerçevede, siyasal anayasaya karşı olmayan, daha çok güncel siyasete veya siyasal partilere yönelik suçlar bakımından iade talepleri genellikle kabul edilmezken; siyasal birliği hedef alan, yasama organına veya yürütmeye karşı işlenen suçlarda geri iade yoluna gidilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu temel ilkenin uygulanmasında giderek artan sapmaların gözlenmesi, uluslararası sistemin artık bütünüyle egemenlik temeli üzerine kurulu olmadığını göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu husus, derinlemesine incelenmeyi gerektiren ve ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturabilecek nitelikte bir tartışmadır.

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansman: My academic work throughout my doctoral studies has been supported by the Republic of Türkiye.

Yapay Zeka Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zeka aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.

Kaynakça

- Anayurt, Ömer. *Anayasa Hukuku: Temel Kavramlar ve Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Türkiye Cumhuriyeti. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Kanun No. 2709)*. Resmî Gazete 17863 (9 Kasım 1982). Erişim 10 Ağustos 2025. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- Curtis, Benjamin Robbins. *Executive Power*. Boston: Little, Brown and Company, 1862.
- Eşitli, Ezgi Aygün. *Kalkışma Suçları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Barutto, Alexander – Elgie, Robert. “Bicameralism and Bicameral Reforms in Democracy and Dictatorship: A Comparative Perspective”. *Taiwan Journal of Democracy* 14/2 (2018), 1-29.
- Bulmer, Elliot. *Bicameralism*. Stockholm: International IDEA, 2017.
- Burton, Ivor – Drewry, Gavin. *Legislation and Public Policy*. London: The Macmillan Press, 1981.
- Buscaglia, Edgardo. “Judicial and Social Conditions for the Containment of Organized Crime: A Best Practice Account”. *Transnational Organized Crime: Analyses of a Global Challenge to Democracy*. ed. Heinrich-Böll-Stiftung – Regine Schönenberg. Bielefeld: transcript Verlag, 2013.
- Cengiz, Mahmut. *Türkiye’de Organize Suç Gerçeği ve Terörün Finansmanı*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2015.
- Croft, Pauline. “The Parliament of England”. *Transactions of the Royal Historical Society* 7 (1997), 217-234. <https://doi.org/10.2307/3679277>
- Çağlar, Bakır. “Anayasa Mahkemesi Kararlarında ‘Demokrasi’: Sentetik Bir Deneme İçin Notlar”. *Anayasa Yargısı* 7 (1990), 57-127.
- Çirkin, Furkan. “Sosyalist ve İslami Anayasaların Başlangıç Kısımlarında İdeoloji”. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 5/1 (2020), 921-945.
- Dinler, Veysel. “Anayasal Suç Ne(değil)dir?”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Prof. Dr. Zeki Hafızogulları’na Armağan Sayısı (2017), 1545-1575. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001841
- Dönmezer, Sulhi. *Genel Ceza Hukuku Dersleri*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, 2003.
- Drexhage, Betty. *Bicameral Legislatures: An International Comparison*. The Hague: Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 2015.
- Duguit, Leon. *Kamu Hukuku Dersleri*. çev. Süheyy Derbil. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1954.
- Duran, Lütfi. “İdare Alanının Düzenlenmesinde Teşrii ve Tanzimi Tasarrufların Sınırları”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 30/3-4 (1964), 466-492. <https://izlik.org/JA35JF34XK>
- Erem, Faruk. *Türk Ceza Hukuku: Özel Hükümler*. Ankara: Savaş Yayınları, 2000.
- Eroğul, Cem. *Devlet Nedir?* İstanbul: Yordam Kitap, 2020.
- Esgün, Toros Güneş. “Carl Schmitt”. *Siyaset Felsefesi Tarihi: Platon’dan Zizek’e*. ed. Ahu Tunçel – Kurtul Gülenç. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.
- Forsdyke, Sara. *Exile, Ostracism, and Democracy: The Politics of Expulsion in Ancient Greece*. Princeton – Oxford: Princeton University Press, 2005.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*. C. I. Bursa: Ekin Yayınları, 2011.
- Gözler, Kemal. *Türk Anayasa Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınları, 2019.

- Gözübüyük, A. Şeref. *Anayasa Hukuku: Anayasa Metni ve 11. Protokole Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Grimm, Dieter. "The Origins and Transformation of the Concept of the Constitution". *Constitutionalism: Past, Present, and Future*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Gürer, Onur. *Cumhurbaşkanının Düzenleyici İşlemleri*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022.
- Hafizoğulları, Zeki – Özen, Muharrem. *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler: Millete ve Devlete Karşı Suçlar*. Ankara: USA Yayınları, 2016.
- Hafizoğulları, Zeki. "Anayasanın Zorla Değiştirilmesine Kalkışma Suçu". *BÜHFD* 1/1 (2015), 483-502.
- Hakyemez, Yusuf Şevki. *Militan Demokrasi Anlayışı ve 1982 Anayasası*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2000.
- Hansen, Mogens Herman. *The Athenian Democracy in the Age of Demosthenes: Structure, Principles, and Ideology*. çev. John Anthony Crook. Norman: University of Oklahoma Press, 1991.
- Hassan, Ümit. "Siyasi Suç Kavramı". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 26/1 (1971), 197-217. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001191
- Ihalainen, Pasi – Ilie, Cornelia – Palonen, Kari. "Parliament as a Conceptual Nexus". *Parliament and Parliamentarism: A Comparative History of a European Concept*. ed. Pasi Ihalainen vd. New York – Oxford: Berghahn Books, 2016.
- Kagan, Donald. "The Origin and Purposes of Ostracism". *Hesperia* 30/4 (1961), 393-401.
- Karahanogulları, Onur. "İngiliz Hukukunda İkincil Yasama". *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 50/3 (1995), 211-230. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001850
- Karcioğlu, Nevzat Kaan. *Anayasayı İhlal Suçu: TCK Madde 309*. İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2016.
- Koca, Mahmut – Üzülmüş, İlhan. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Kosmin, Paul J. "A Phenomenology of Democracy: Ostracism as Political Ritual". *Classical Antiquity* 34/1 (2015), 121-162. <https://doi.org/10.1525/CA.2015.34.1.121>
- Kukathas, Chandran. "A Definition of the State". *University of Queensland Law Journal* 33/2 (2014), 357-366.
- Ludwig, Paul Walter. *Rediscovering Political Friendship: Aristotle's Theory and Modern Identity, Community, and Equality*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- Martinez, Jenny S. "Inherent Executive Power: A Comparative Perspective". *The Yale Law Journal* 115 (2006), 2480-2511. <https://ssrn.com/abstract=2001676>
- Meray, Seha L. *Devletler Hukukuna Giriş*. C. I. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968.
- Metin, Sevtap. *Magna Carta ve Sened-i İttifak'tan Bugüne*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- Miers, David R. – Page, Alan C. *Legislation*. London: Sweet and Maxwell, 1982.
- Moore, Cameron. "What Is Executive Power?". *Crown and Sword*. Canberra: Australian National University Press, 2017.
- Norman, Ludvig – Malkopoulou, Anthoula. "Three Models of Democratic Self-Defence: Militant Democracy and Its Alternatives". *Political Studies* 66/2 (2017), 442-458. <https://doi.org/10.1177/0032321717723504>
- Ormanoğlu, Hatice Derya – Çirkin, Furkan. "John Locke'un Siyaset Felsefesi Anlayışında Direnme Hakkı". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 13/2 (2022), 549-562. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.1184818>
- Ökçesiz, Hayrettin. *Sivil İtaatsizlik*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999.
- Özata, Muhammed Hakan – Taş, Burak. "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Kapsamında Hükümete Karşı Suç". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/1 (2022), 441-483. <https://doi.org/10.15337/suhfd.1027028>
- Özay, İl Han. *Günüşiğinde Yönetim*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004.
- Özgenç, İzzet. *Suç Örgütleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.

- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*. Ankara: Adalet Bakanlığı, 2006.
- Özütürk, Nejat. *Türk Ceza Kanunu Şerhi ve Tatbikatı*. C. I. İstanbul: Filiz Yayınları, 1970.
- Parlar, Ali. *Türk Ceza Kanunu Şerhi: TCK 135-345*. C. II. Ankara: Bilge Yayınevi, 2015.
- Pollard, Albert Frederick. *The Evolution of Parliament*. London: Longmans, Green and Co., 1926.
- Riedel, Manfred. "In Search of a Civic Union: The Political Theme of European Democracy and Its Primordial Foundation in Greek Philosophy". *The Ancients and the Moderns*. ed. Reginald Lilly. Indianapolis: Indiana University Press, 1984.
- Sajó, András. "Government Speech in a Neutral State". *Democracy and the Rule of Law*. ed. Norman Dorsen – Prosser Gifford. Washington: CQ Press, 2001.
- Salihoğlu, Hadi – Parlar, Ali – Öztürk, Mustafa. *Terör Suçları ve Devlete ve Anayasal Düzene Karşı Suçlar*. Ankara: Bilge Yayınevi, 2018.
- Schupmann, Benjamin A. *Carl Schmitt's State and Constitutional Theory: A Critical Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Sınar, Hasan. "Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 58/1-2 (2000), 53-77. <https://izlik.org/JA92DX35CW>
- Sözüer, Adem. *Türk Ceza Hukuku Reformu Mevzuatı*. İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2013.
- Taşdöğen, Salih. "Cumhurbaşkanının Cezai Sorumluluğu". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan* 21 (2019), 1293-1324.
- Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku: Genel Esaslar*. İstanbul: Beta Yayınları, 2016.
- Türkiye Cumhuriyeti. *Terörle Mücadele Kanunu (Kanun No. 3713)*. Resmî Gazete 20843 (12 Nisan 1991). Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf>
- Toroslul, Nevzat. *Ceza Hukuku Özel Kısım*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2012.
- Turinay, Faruk Y. "Terörle Mücadele Kanunu'na Göre Mutlak ve Nispi Terör Suçları". *İnsan & İnsan* 6/20 (2019), 337-350. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.450796>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. E. 2023/80, K. 2024/142, 23 Temmuz 2024. Erişim 25 Haziran 2025. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. *Çevik Bir* [2. B.], B. No: 2021/31595, 19 Temmuz 2023. Erişim 25 Haziran 2025. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. *Mehmet İlker Başbuğ* [2. B.], B. No: 2014/912, 6 Mart 2014. Erişim 25 Haziran 2025. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. *Mehmet Osman Kavala* [GK], B. No: 2018/1073, 22 Mayıs 2019. Erişim 25 Haziran 2025. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi. *Yurt Atayün* [1. B.], B. No: 2017/34216, 29 Mayıs 2019. Erişim 25 Haziran 2025. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu. E. 2018/67, K. 2018/88, 13 Mart 2018. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu. E. 2017/993, K. 2017/392, 10 Ekim 2017. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu. K. 1999/284, 23 Kasım 1999. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay Ceza Genel Kurulu. E. 1998/9-187, K. 1998/272, 7 Temmuz 1998. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 9. Ceza Dairesi. E. 1996/688, K. 1996/4716, 30 Eylül 1996. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 9. Ceza Dairesi. E. 1975/1, K. 1975/5, 20 Şubat 1975. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 16. Ceza Dairesi. E. 2015/4672, K. 2016/2330, 21 Nisan 2016. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>

- Türkiye Cumhuriyeti Yargıtay 16. Ceza Dairesi. E. 2015/5829, K. 2016/4175, 21 Haziran 2016. Erişim 25 Haziran 2025. <https://www.lexpera.com.tr>
- Weinert, Matthew S. *Democratic Sovereignty: Authority, Legitimacy, and State in a Globalizing Age*. London: University College London Press, 2007.
- Yaşar, Kenan Evren. “Karşılaştırmalı Olarak Anayasayı İhlal Suçu”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* 2/1-2 (2014), 189-234. <https://izlik.org/JA78CD26CH>
- Yaşar, Osman – Gökcan, Hasan Tahsin – Artuç, Mustafa. *Yorumlu Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*. C. VI. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Yetkin, Erdi. *Türk Ceza Kanunu’nda Hükûmete Karşı Suç*. İstanbul: ... Üniversitesi, ... Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.